OVER Oegstgeest

Halfjaarlijks tijdschrift
26e jaargang nummer 2
November 2014
Losse nummers: € 4,50

EEN UITGAVE VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Nieuw licht op donkere middeleeuwen

Oegstgeester kasteelportretten

Van oude bomen, de dingen die voorbijgaan

Door Liesbeth Heenk

Wat een voorrecht in dit mooie dorp te mogen wonen. Het is zondag, en ik kijk naar de vogels op het dak van de Regenboogkerk waaruit orgelmuziek klinkt. Zelfs de vogels hebben het hier goed. In de ochtend als ik ontbijt maak voor mijn dochters, begroet ik een vrouwtjesmerel met een witte hals. Ze vliegt vrolijk kwetterend af en aan met takjes in haar bek die ze vindt in ons postzegeltje dat tuin heet.

De tijd staat niet stil in Oegstgeest. Dierbare 80- en 90-jarige straatgenoten worden ten grave gedragen, de jaren '20 huizen krijgen nieuwe bewoners die hun huis voorzien van spiegelende, dubbele beglazing en ijzig witte kozijnen. Voortuinen krijgen Jan des Bouvrie plantenbakken, en gras wordt vervangen door kunststof grasmatten of veel tuintegels zodat de barbecue mooi recht staat.

De 82-jarige treurwilg die het beeld decennia lang bepaalde aan de vijver in het Oranjepark is ook ter ziele. Op een grijze ochtend in oktober 2013 lag de wilg in de vijver. Ontworteld. Een fris jong treurwilgje doet haar best om de herinnering aan die monumentale oude boom te doen vergeten.

In deze rubriek schreef steeds een andere schrijver of dichter een mijmering over Oegstgeest. Iedere auteur gaf het schrijversstokje door aan een volgende. Deze mijmering is van de hand van Liesbeth Heenk, onder andere auteur van een serie (e-)boeken over Vincent van Gogh. Met haar bijdrage lijkt de reeks te zijn voltooid. Maar wellicht zijn er lezers of lezeressen die ook graag een mijmering over Oegstgeest willen schrijven. De redactie nodigt u daartoe van harte uit: redactie@oudoegstgeest.nl

Colofon

Redactie
Freek van Beetz
Jan Willem In 't Velt
redactie@oudoegstgeest.nl

Bijdragen
Freek van Beetz
Sylvia Braat
Jan Pier Eringa
Carla de Glopper-Zuijderland
René de Groot
Inge Harkema
Liesbeth Heenk
Freek Lugt
Jan-Willem Meijeraan
José Niekus
Joke Nieuwenhuis
Gerard J. Telkamp
Marijke Teppema
Willy Tordoir
Jan Willem In 't Velt

Vormgeving
Tra[design], Nenke van Wermeskerken

Druk
Drukkerij De Bink

Oplage: 900

Vereniging Oud Oegstgeest

Bestuur
Voorzitter: Rianne Meester-Broertjes
Secretaris: Bernadette Fortuyn
Penningmeester: Jan Janssen
Lid: Marlies Merkestein
Lid: Chris Wolff
Lid: vacature

Secretariaat
Willem de Zwijgerlaan 27
2341 EG Oegstgeest
Telefoon 071 517 29 09
secretaris@oudoegstgeest.nl
www.oudoegstgeest.nl
Lidmaatschap VOO: € 17,50 per jaar
IBAN: NL52ABNA056.69.41.538

Ereleden
Mr. J.J.L. de Soeten (1994)
L. Driessen (1998)
Ir. P. Hellinga (2006)
M. Lugt-Rethans (2010)

Hoewel aan de samenstelling van deze uitgave de grootst mogelijke zorg is besteed, kunnen de uitgever, redactie en auteurs niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten noch kunnen aan de inhoud rechten worden ontleend.

Inhoud

In Oegstgeest werd in 2013 op het terrein van het Leiden Bio Science Park een bijzondere schaal gevonden, een zeldzame vondst voor West-Europa. Dit werd afgelopen zomer bekend gemaakt. In dit nummer en op de website van VOO wordt stilgestaan bij deze unieke vondst en de betekenis daarvan. Ter gelegenheid van haar afscheid kreeg Els Timmers-van Klink een speciale uitgave van ons tijdschrift aangeboden met portretten van haar voorgangers. Het interview met oud-burgemeester Scheenstra verscheen echter nog niet in ons blad.

De recente opgravingen in Nieuw-Rhijngeest zijn uniek ▶ 4
Vraaggesprek met archeoloog Jasper de Bruin.

Werken en wonen op Endegeest ▶ 6
Mondelinge geschiedschrijving: internist Marianne van der Plas.

Sociëteit De Harmonie 80 jaar ▶ 10
Al 80 jaar actief in Oegstgeest, met meer dan ringsteken op Koninginnedag.

Iets Lugtigs ▶ 11
Een pijnlijke affaire en een reddende engel op Oud-Poelgeest.

Een typisch Oegstgeester gewoonte ▶ 12
Waarom de straatnaambordjes in Oegstgeest in kleur afwijken.

Burgemeesters van Oegstgeest ▶ 14
Hoe een dorp gemangeld wordt: gesprek met oud-burgemeester Scheenstra.

Fotovragen van René ▶ 21
Weer vier uitdagende vragen over de geschiedenis van Oegstgeest in beeld.

Kinderspelletjes ▶ 22
Jan Pier Eringa over de spelletjes in het Oegstgeest van zijn jeugd.

Burgemeester van de Mors, bollenboer in hart en nieren ▶ 24
Teunis van Egmond, ereburger van Oegstgeest, treedt voor het voetlicht.

Uit het archief gelicht ▶ 26
Inkwartiering in ons dorp van militairen in de Eerste Wereldoorlog.

Een kunstzinnige blik op Oegstgeest ▶ 17
Abraham Rademaker en zijn Oegstgeester kasteelportretten.

Actueel ▶ 31
Een nieuwe website en twee nieuwe boeken.

In beeld ▶ 32
In Oegstgeest reed ooit een uitzonderlijke Mercedes rond. Weet u daar meer van?

Een Merovingische schaal, een ketting en hun context

De recente opgravingen in Nieuw-Rhijngeest zijn uniek

De in Nieuw-Rhijngeest opgegraven schaal en ketting zijn bijzonder, vertelt de bevlogen archeoloog Jasper de Bruin, maar hij benadrukt dat het belang van de opgravingen verder reikt. Nergens in Europa is zo'n grote en complete nederzetting uit de vroege middeleeuwen opgegraven. De Bruin, projectleider, vertelt over zes jaar veldwerk in Oegstgeest.

Door José Niekus en Jan Willem In 't Velt

Als jochie van tien was hij al met opgraven bezig. Na jarenlang overal in Nederland als vrijwilliger te hebben gegraven, ging hij het vak studeren en werd archeoloog. Na enige beroepsmatige omzwervingen kwam hij bij de Faculteit der Archeologie van de Universiteit Leiden terecht, om in de regio een opgravingsplek voor studenten te organiseren. In verband met uitbreiding van het Bio Science Park wilde de universiteit graag dat in Oegstgeest gegraven werd voordat de grond naar bedrijven ging. En zo is het begonnen.

Een offerschaal en een halsketting

Het terrein bleek ook wetenschappelijk van grote waarde en leverde steeds meer op. Met als hoogtepunten de kralenketting en meer nog de kostbare offerschaal. Publicitaire hoogtepunten dan, want Oegstgeest is wetenschappelijk gezien meer dan deze mooie vondsten. Wie anders kan dit weten dan Jasper de Bruin, de man die zich van Romeins specialist in rap tempo ook tot dé specialist vroege middeleeuwen ontwikkelde: 'De schaal is een aanwinst voor de Nederlandse collectie en kan een Europese vergelijking doorstaan, maar die schaal zit in een context, die hoort ergens bij.' Dat geldt ook voor de ketting. 'Die komt uit het graf van een oudere dame en lag buiten de nederzetting. Ze zijn ongeveer even oud. In tegenstelling tot de schaal is de ketting lokaal gemaakt met materiaal van elders. De grote bergkristallen kraal in het midden wordt nu meegenomen in een groot internationaal onderzoek naar de verspreiding van bergkristallen sieraden. We weten dat faience kralen in Rijnsburg werden gemaakt, maar of dat deze waren, weten we nog niet.' Over de barnstenen kralen is nog een heel ander verhaal te vertellen en dat brengt ons terug bij het grotere geheel.

Het belang van de context

'Het is een vrijwel compleet opgegraven nederzettingsterrein en dat is uiterst zeldzaam', aldus Jasper de Bruin. Zo is

Bovenaanzicht zilveren schaal van Oegstgeest.

Kralenketting, gemaakt van bergkristal, barnsteen en glas.

Foto van het lichten van de palen van de grote brug in 2014. Van links naar rechts: Svenja Hagendoorn, Robin Nieuwenkamp, Jasper de Bruin, brugpaal, Anne Versteeg.

bijvoorbeeld alles gezeefd wat uit de grond kwam en dat leverde bijzondere dingen op. 'Uit alle kuilen hebben we barnsteengruis. Dat betekent dat hier barnsteen werd bewerkt, ter plekke en op grote schaal. Vroeger werd barnsteenbewerking gezien als iets elitairs, maar nu zien we dat iedereen dat deed. We breken wat spannende verhalen af, maar er komen andere voor terug.'
Uit de offerschaal blijkt dat er rijkdom was in Oegstgeest. 'Ik denk dat een deel van de welstand door visserij is gekomen, want zeevis was een gewild product.' Naast het vissen, werd er handel gedreven. 'Je kunt echt spreken van een handelsplaats. Zeeschepen bleven op zee, er werd op kleinere schepen overgeladen. Zo moet je Oegstgeest zien, als overslagpunt van vaten met wijn bijvoorbeeld.' Aanvankelijk dachten de onderzoekers dat het dorp onderdeel was van een serie langs de Rijn liggende gelijkwaardige middeleeuwse nederzettingen. 'Maar het grote verschil is dat van geen van die terreinen grote beschoeiingen bekend zijn. Op basis van de kennis die we nu hebben, is dit een belangrijke plaats geweest. In die ketting van vroeg middeleeuwse nederzettingen is Oegstgeest wel een pareltje.'

Nieuw licht op donkere middeleeuwen

Oegstgeest was een nieuwe nederzetting, maar er is wel veel Romeins bouwmateriaal aangetroffen. 'De inwoners zijn naar Valkenburg gevaren en hebben scheepsladingen natuursteen gehaald, zelfs een stuk Romeinse muur is meegesleept en gebruikt als oeverbeschoeiing.' Dat verklaart waarom er zoveel hout is gevonden; er is hier geen natuursteen. 'Palen gingen twee meter diep de grond in, dus er werd geheid. De grootste constructie die ze hebben gebouwd is een dam van 50 meter lang en meer dan 10 meter breed met meer dan 1000 palen en miljoenen plaggen. Deze inspanning ging een clubje van 10 mensen ver te boven. Het gooit alles overhoop wat we over deze periode wisten.'
Vergeleken met de Romeinse tijd zijn de vroege middeleeuwen een ander verhaal. 'Boerderijen en een beetje aardewerk, dat was het. Daarom is lang gedacht dat het een oninteressante periode was. We gaan het nu juist als een belangrijke periode zien, want dit is de periode waarin Nederland ontstaat. Vanaf nu hebben we continuïteit in bewoning. De nederzetting zelf verdwijnt wel, maar de mensen gingen vast niet ver weg. De vroege middeleeuwen was de periode van de grafvondsten, maar we wisten weinig van de mensen zelf en hun dorpen. Dat is wat we er nu aan toevoegen. Het is geen vage periode, het is een duidelijke archeologische cultuur, met grote boerderijen en infrastructurele werken. De vroege middeleeuwen worden langzamerhand van het land van de doden ook het land van de levenden.'

Eind aan opgravingen

'Het is jammer dat het veldwerk stopt. Maar wil je de resultaten naar buiten brengen, dan moeten je de tijd nemen om het uit te werken. Een deel is al gedaan, want studenten konden stukken uitwerken in het kader van hun scriptie of materiaalpractica. Een van de eerste klussen is om dat alles bij elkaar te voegen.' Jasper de Bruin gaat het samenstellen van het boek regisseren. In eerste instantie gaat het om een – Engelstalige – wetenschappelijk uitwerking . 'De vondsten zijn absoluut van Europees belang, want zoveel complete nederzettingen zijn er niet opgegraven. Nederland heeft een naam hoog te houden in grootschalige opgravingen'. Het is belangrijk, vindt Jasper de Bruin, om voor het publiek een uitgave te maken. 'Die uitgave moet gebaseerd zijn op de wetenschappelijke. Alles wat ik nu vertel is voorlopig. Voor de echte interpretatie – dit is dé handelsplaats aan de Rijnmonding – moet je al je feiten op een rijtje hebben.'
Tot slot een paar wijze woorden van 'onze' archeoloog. 'In deze regio moeten we gaan kijken naar de toekomst. Oegstgeest is dan mogelijk dé vroeg-middeleeuwse nederzetting, maar niet de enige. Wat doen we op de plek zelf? Daar staan binnenkort vrij anonieme gebouwde blokken, maar er ligt een park naast; waarom daar geen gebouwen reconstrueren? Waarom geen materiaal in het gemeentehuis voor een permanente expositie? Je hebt die schaal, zoiets hebben veel gemeenten niet. Doe er wat mee.'

Freek Lugt schreef een verslag van de bijzondere archeologische vondsten, met een beschrijving van de elementen van deze schaal en een beschouwing over de betekenis van de opgegraven nederzetting voor het beeld van Oegstgeest in de vroege middeleeuwen. Deze bijdrage is te vinden op de website van onze vereniging (www.oudoegstgeest.nl).

Werken en wonen op Endegeest

Marianne van der Plas is niet geboren en getogen in Oegstgeest. Maar ze heeft er wel lang gewoond en zich ingezet voor de belangen van Oegstgeest. Hoe heeft zij dit ervaren?

Door Inge Harkema en Marijke Teppema

Hoe ben je in dit oude huis tegenover de ingang van Endegeest terecht gekomen?

In 1953 ben ik internist geworden op Endegeest. Na korte tijd kwam dit (huur)huis vrij (afb. 1). Het was in 1849 gebouwd als portierswoning van Endegeest door jonkheer Gevers voor zijn knecht en zijn bruid. Het klokje boven het dak van het huis diende om de landlieden te laten weten dat het 12 uur was en er gegeten moest worden. In 1895 kocht het gemeentebestuur van Leiden het landgoed Endegeest van de toenmalige jonker Gevers en later ook nog landgoed Rhijngeest, waarvan deze woning deel uitmaakt.
”We hebben”, zo vertelt zij, “met velen naar dit huis ‘gesolliciteerd’ want het was zo goedkoop”. Zelf was zij eigenlijk ‘te duur’ voor deze woning. Toch werd zij uitgekozen want zij had niet veel noten op haar zang. De andere gegadigden wilden dat er van alles zou worden verbouwd maar dat was niet toegestaan, hoewel het huis toen nog niet onder monumentenzorg stond. In het huis is nog de bedstee te zien, die Marianne voornamelijk als boekenkast heeft gebruikt. In 1920 is er een aanbouw aan het huis gemaakt en in 1983 is er een koekoek opgezet waardoor ze kon beschikken over een echte badkamer en nog meer aanpassingen. Rond 1960 heeft de gemeente Leiden dit huis en nog meer huizen, waaronder de z.g. broederhuizen, verkocht aan de Leidse woningstichting Portaal. De broederhuizen – waar de verplegers woonden – zijn er nog; dat is het rijtje huizen tussen het schuinstaande huis Zuiderhorst en Curium. In Zuiderhorst dat oorspronkelijk bedoeld was als directeurswoning hebben artsen gewoond en apothekersassistenten.

Afb.1 *Deze foto, van vóór 1920, heeft Marianne gekregen van de zoon van de laatste portier.*

Afb.2 *De luidklok boven op de voormalige portierswoning.*

Helaas heeft Portaal zich weinig gelegen laten liggen aan het onderhoud en de gemeente Leiden heeft het huis in 1980 teruggekocht. Marianne huurt nu weer van de gemeente Leiden, die ook zorg draagt voor het onderhoud. Het huis is inmiddels wel een Oegstgeester monument, geen rijksmonument. Net als andere gemeentelijke monumenten herkenbaar aan een op de gevel bevestigd rood/geel schuin gekruist schild.

Een vleugel in een klein kamertje

Marianne vertelt daarover: Vanwege het grote aantal ramen en te weinig muur voor mijn piano uit Tilburg heb ik eerst een kleine vleugel op hoge poten moeten kopen. Het was woekeren met de ruimte, zeker toen mijn moeder bij mij introk. Als we gegeten hadden schoven we de eettafel half onder die hoogpotige vleugel. Ook al speelde ik niet veel op de vleugel, er werd wel muziek gemaakt in de vorm van huisconcerten, verzorgd door studievrienden uit de Leidse tijd. Mijn handen zijn te klein ik en heb nooit goed kunnen spelen. Zo heb ik ook mijn “toucher” op het examen gynaecologie cadeau gekregen omdat ik “er niet bij kon”. De hoogleraar vroeg: “Kan je er dan niet bij?” Toen hij zijn vinger naast de mijne hield, scheelde het zó veel dat hij snapte dat ik een probleem had.

Studeren in en na de oorlog

De Universiteit van Leiden werd in 1940 gesloten en ik vervolgde mijn studie in Amsterdam, waar ik in 1942 mijn kandidaats deed. In 1943 werden alle universiteiten gesloten en zo kwam ik tijdens de oorlog terecht in het ziekenhuis in Tilburg, waar je praktijkstages kon doen: co-schappen lopen. Daar bleef ik binnen de kortste keren nog als enige assistent over omdat alle jongens bij de *Arbeitseinsatz* werden ingeschakeld. Ik werd daar heel zelfstandig en moest er soms 's nachts op uit, begeleid door een padvinder maar gelukkig wel met de handleiding van de geneeskunde onder de arm. Ik leerde daar zoveel dat ik een jaar inliep op de studie. Na de oorlog studeerde ik in 1947 af en vond werk in Gouda waar ik vooral bezig was met onderzoek in het laboratorium naar de inhalatie van penicilline. Vanwege dit onderzoek werd ik naar Leiden gehaald en ben ik gepromoveerd op de moderne antibiotica.
Toch was de wetenschap niet wat ik zocht: het contact met mensen was belangrijker en zo kwam ik in 1953 als internist terecht bij de Psychiatrische Inrichting Endegeest. In die jaren '50 waren nieuwe antipsychotica ontwikkeld en daar gebeurden wel eens ongelukken mee. Dus hadden alle grote psychiatrische inrichtingen een eigen internist met een laboratorium in dienst, die er zorg voor moest dragen dat de patiënten de behandeling aan konden. Zo ben ik hier op Endegeest gekomen, een instelling waar ik een kleine duizend patiënten onder mijn hoede kreeg.
Dat werd een druk bestaan, waarin weinig ruimte was voor vrije tijd en zeker niet voor contacten met de Oegstgeester samenleving. Het werk stond immers centraal en door

Marianne van der Plas is geboren op 11 mei 1921 in Berlicum en enig kind gebleven. Zij heeft achtereenvolgens drie keer leren lezen en schrijven: van haar moeder, op de lagere school in Schoonhoven en in Tilburg, waar ze af en toe op de knokkels werd getikt als ze haar vingers niet recht hield. Later ging ze om 7.00 uur met de trein van Tilburg naar Breda, naar het gymnasium. Dit was haar eigen keus want het R.K. Lyceum voor meisjes met die afschuwelijke uniformen: dat was niks voor haar!
In 1939 is zij medicijnen gaan studeren in Leiden en zij werd in 1952 internist. Zij had zich ook wel willen specialiseren in psychiatrie maar haar vader had gezegd: "Niet doen, je bent al gek genoeg".

Afb.3 *De 'karrenploeg', geschilderd door Harm Kamerlingh Onnes, 1958, olieverf op board.*

Afb.4 *Mattenvlechterij, deel van het tegeltableau uit 1947 in de hal van Kasteel Endegeest.*

Afb.5 *'Schilkamer', deel van het tegeltableau uit 1947 in de hal van Kasteel Endegeest.*

mijn vooropleiding lag onderzoek van de nieuwe antipsychotica voor de hand. Ik was dan ook de enige arts, die een witte jas droeg, in tegenstelling tot de psychiaters die een witte jas te klinisch vonden. Ik hield mij bewust niet met de psychiatrie bezig. Prettig voor de patiënt, die dan even niet alleen maar een psychiatrische patiënt was. Kortom, ik concentreerde me op de gezondheid van de patiënt en leidde ook de zusters op via cursussen. Het heeft me altijd wel verbaasd dat weinig psychiaters zich realiseerden dat psychische aandoeningen een lichamelijke oorzaak zouden kunnen hebben.

Wat deden de patiënten zo'n hele dag?

De patiënten kwamen uit het hele land maar velen van het platteland uit de omgeving. De therapie van Endegeest speelde daar uitstekend op in. Er was een heel systeem om de patiënten zinnig bezig te houden: er werd op het land gewerkt, er werden varkens gehouden, op de kwekerij werden groente en sla verbouwd en in de sloot gewassen, in dezelfde sloot waarin ze ook hun plas deden. "Dat heb ik natuurlijk moeten verbieden." De vrouwen dopten de boontjes en een karrenploeg (afb. 3) zorgde voor vervoer van de keuken naar het magazijn. Verder was er nog een stoelenmatterij (afb. 4) en een afdeling schoenreparatie. Voor de kinderen was er een schooltje. Zo werd de instelling redelijk selfsupporting. Een ieder verdiende ƒ 2,50 per dag. Soms leek het wel een beetje op werkverschaffing. Daarom kwam het ook tot een protest in de jaren 70 van R.K.-zijde tegen 'de uitbuiting' van de patiënten: 'slavenarbeid' werd het zelfs genoemd. Kort daarop schafte de toenmalige directeur het 'loon' af omdat hij het bedrag schandelijk laag vond voor het werk dat gedaan werd. Iedereen moèst namelijk op Endegeest werken. Maar de patiënten waren ontstemd, zij zagen het werken als betalen voor kost en inwoning en zakgeld. Prompt wilde een oudere dame niet meer eten want de Heer heeft gezegd: "Wie niet werkt, die zal niet eten." Toen men haar daarna een strijkplank gaf op de afdeling en zij de mooie overhemden van de assistenten mocht strijken, ging zij weer eten. Tenslotte werd er van rijkswege een controleur van het rijk, een psychiater, over de werkzaamheden aangesteld.
Ik denk niet dat de patiënten vaak werd gevraagd of alles naar wens was. Er was wel veel toezicht, vooral de verpleging hield zich hiermee bezig. Hoe men omging met bijvoorbeeld anticonceptie, dat weet ik niet precies. Dat men ook ruimdenkend kon zijn bewijst een huwelijk tussen twee patiënten, die ook woonruimte op het terrein kregen.

Was er onderscheid in de aard van aandoeningen?

Het was de tijd dat de meeste patiënten hun hele leven in de instelling bleven. Velen hadden psychische problemen, die onoplosbaar waren en deze patiënten konden alleen met broom worden kalm gehouden. Hoogstwaarschijnlijk waren dit 'imbecielen'. In de Jelgersmakliniek (gelegen op het landgoed Rhijngeest en genoemd naar de eerste directeur van Endegeest), verbleven de patiënten met neuroses; dat waren de 'hebbelijke' mensen, die ook naar buiten konden. Inkwartiering bij Oegstgeester families kwam wel voor, zo ook bij de familie Wolkers. Natuurlijk was dit niet voor alle psychotische patiënten weggelegd. Toen later patiënten, nu cliënten genoemd, met psychoses buitenshuis behandeld konden worden, raakten de grote inrichtingen in onbruik.

Sommige patiënten mochten boodschappen doen

Ja, ik heb daarvan geprofiteerd want de Kempenaerstraat, de enige winkelstraat van Oegstgeest, was vlakbij en sommigen deden dan ook boodschappen voor mij. Winkels genoeg in de Kempenaerstraat: twee bakkers, drie slagers, drie kruideniers en een paar groenteboeren. Er werd toen nog wel aan huis bezorgd. Voor kleding kon je terecht op de Rijnsburgerweg, al was je er nooit zeker van dat je bij een feest niet dezelfde jurk aan had als iemand anders. De patiënten, die zelfstandig op pad konden gaan, gingen zich soms te buiten aan exorbitante uitgaven. Maar omdat de winkeliers een goede verstandhouding met Endegeest had-

den werd onmiddellijk gerapporteerd dat er vreemde aankopen werden gedaan. Een grote dosis slaappillen, dat kon echt niet en die werden dan ook niet geleverd.

Hoe ben je na je pensionering meer betrokken geraakt bij Oegstgeest?

Ik heb er natuurlijk 35 jaar gewoond en gewerkt en ik heb over Endegeest geschreven. Een artikel in het tijdschrift van de VOO 'Endegeest, de laatste 100 jaar'. Ook voor de publicatie van de actievoerders voor het behoud van landgoed Rhijngeest 'Endegeest en Rhijngeest, buitenplaatsen in Oegstgeest' heb ik een bijdrage geschreven. In 1987 verkocht de financieel directeur van Endegeest zowel de broederhuizen als de villa Rhijngeest (afb. 6).

Voor nieuwe verkoopplannen nam hij een projectontwikkelaar in de arm. Wat te doen met kasteel Endegeest? Monumentenzorg meende dat het kasteel praktisch in elkaar viel, dat de boktor had toegeslagen en alles verrot was. Veel geld was er dus nodig, maar niet iedereen was overtuigd van de noodzaak van een dure restauratie. De oplossing werd gevonden in een deal: de projectontwikkelaar zou restaureren en in ruil daarvoor zou hij een villapark in Rhijngeest mogen bouwen. Ik heb me toen aangesloten bij een groepje verontrusten, die de consequenties van deze deal ongedaan wilde maken. Dit zou immers een hele grote ingreep betekenen in het ecosysteem dat bestond uit de rond Oegstgeest liggende landgoederen. Die vormden die al eeuwenlang een ecologische gordel waar vogels en vleermuizen een ideale leefomgeving hadden. Genoemd groepje heeft een 'Stichting Behoud Buitenplaatsen Endegeest, Rhijngeest en omgeving' opgericht. In het bestuur van deze stichting zaten onder meer prof. Sevenster en Daan Kranz en Marianne was vice-voorzitter. De vergaderingen vonden altijd plaats bij haar thuis. Marianne laat het boekje zien dat toen is uitgegeven tegen de voorgenomen bouw van de huizen met bijdragen van Buurtcomité Bosgeest en Werkgroep Milieuzorg Oegstgeest. De Stichting is een procedure begonnen bij de Raad van State om de bouw van huizen tegen te gaan. Maar de Stichting kreeg nul op het rekest en de huizen zijn er, jammer genoeg, wel gekomen. Zodoende is de Stichting opgeheven en het resterende geld besteed aan de verzorging van het grafmonument van Jhr. Gevers bij het Groene kerkje.

Afb. 6 *Villa Rhijngeest, Rhijngeesterstraatweg 9, toen Haagse Straatweg, later in gebruik als Damespaviljoen voor de gegoede vrouwelijke patiënten van Sanatorium Rhijngeest, ca. 1890.*

Rivierduinen gaat Endegeest verlaten; wordt de kliniek weer een buitenplaats?

Op 1 augustus 2014 stond het volgende bericht in het Leidsch Dagblad: "Drie Leidse stichtingen die monumentale gebouwen restaureren, verhuren en onderhouden, willen fuseren. Zij gaan samen tot één stichting 'Stadsherstel', in de hoop toegelaten te worden tot het selecte groepje stichtingen, dat door de rijksoverheid erkend wordt als Professionele Organisatie voor monumentenbehoud (POM). Eén van de drie is Stichting Kasteel Endegeest. Het kasteel wordt verhuurd aan zorginstelling Rivierduinen maar die gaat er over anderhalf jaar uit. Bovendien loopt het erfpachtcontract kort daarna af. 'Dus daar moeten we iets mee', aldus de voorzitter van Stichting Endegeest."

'Op de kwekerij werd groente en sla verbouwd en gewassen, in dezelfde sloot waarin ze ook hun plas deden. Dat heb ik natuurlijk moeten verbieden'

Dit moet voor Marianne, die zoveel aandacht en energie heeft besteed aan behoud van de structuur van de landgoederen, een goed bericht zijn dat aansluit bij haar uitspraak dat met het verdwijnen van grote geïsoleerde psychiatrische ziekenhuizen "de natuur- en cultuurhistorische waarden van de landgoederen opnieuw goed tot hun recht zouden kunnen komen".

Bronnen

- Marianne van der Plas, 'Endegeest, de laatste 100 jaar', in Over Oegstgeest, 9e jaargang, oktober 1997.
- "Buitenplaatsen in Oegstgeest 'Endegeest en Rhijngeest', natuur en historie opnieuw ontdekt", oktober 1989, samengesteld door Wiebe Blauw en Klaas Krijgsheld.
- Leidsch Dagblad, 1 augustus 2014.
- 'Endegeest en Rhijngeest', p. 27.
- Gemeentearchief Oegstgeest.

Sociëteit De Harmonie 80 jaar

Door Jan-Willem Meijeraan

Het was oktober 1934 dat een aantal inwoners van Oegstgeest een briefje ontving: *Ondergeteekenden mogen onder uw aandacht brengen dat door meerdere inwoners van Oegstgeest de mogelijkheid overwogen wordt een sociëteit te stichten. In verband met de tijdsomstandigheden is gedacht aan een eenvoudige opzet, zodat de contributie naar alle waarschijnlijkheid ƒ 1,– 's maands zal worden, terwijl de consumptieprijzen beneden de gebruikelijke koffiehuis-prijzen zullen blijven. Aangezien uw deelneming zeer op prijs zal worden gesteld wordt u hierbij uitgenoodigd tot een bespreking 30 dezer, 8.*$^{1}/_{4}$ *uur in het Witte Huis.*
Het briefje was ondertekend door C.C. Krieger. Tijdens die bespreking betoogde A.J. Knuttel dat de oprichting van een sociëteit aan een sterk gevoelde behoefte tegemoet zou komen en dat bleek ook wel het geval: 19 personen meldden zich meteen aan voor een sociëteit en de bespreking ging over in de oprichtingsvergadering van de Oegstgeester Sociëteit. Tot voorlopige bestuursleden werden benoemd: A.F. Gooszen, voorzitter, C.C. Krieger, secretaris en A.J. Knuttel, penningmeester. De biljartzaal en serre van hotel café-restaurant Het Witte Huis werden afgehuurd (dagelijks tot 19.00 uur en dinsdags, donderdags en vrijdags zelfs tot 01.00 uur), waar men kon converseren, bridgen, biljarten en lezen. Binnen een jaar waren er 33 leden.
Wat voor mensen waren in de beginjaren lid van De Harmonie? In het archief van De Harmonie is daar niets over te vinden. Evenmin zijn over de achtergrond van de leden gegevens bekend, behalve dat uit het feit dat in 1935 een van de leden *De Indisch Verlofganger* ter beschikking stelde voor de leestafel, afgeleid kan worden dat er onder de leden Indischgasten waren.

In het begin van de jaren 60 waren er ongeveer 60 leden. Daarna liep de belangstelling voor de sociëteit terug – een landelijke trend – en in 1985 was De Harmonie niet veel meer dan een bridgeclub, met zo'n 25 leden. Enkele enthousiaste nieuwe leden, met name ir. H.M.A. Los, wisten er echter weer een sociëteit van te maken, met gezelligheid als doelstelling. De laatste twintig jaar zijn er rond de 80 leden, met verschillende achtergronden, meestal gepensioneerd. Naast de wekelijkse sociëteitsmiddag, die sinds de sluiting van Het Witte Huis plaats vindt in Holiday Inn, zijn er regelmatig sportieve activiteiten (bridgen, golf, bowlen, darts, biljarten), geven de leden lezingen en zijn er excursies en diners. Hoewel een herensociëteit, waarvan men slechts op voordracht lid wordt, leveren de echtgenotes/partners, door hun aanwezigheid bij diverse activiteiten, een bijdrage aan de gezelligheid.
Dat Oegstgeest een sociëteit kent, is niet algemeen bekend, behalve bij liefhebbers van het ringsteken. De Harmonie doet al jaren mee met het ringsteken op Koninginnedag/Koningsdag en de prijsuitreiking daarvan vindt plaats tijdens een bijeenkomst van De Harmonie.

De Oegstgeester Sociëteit De Harmonie bestaat dit jaar dus 80 jaar! Dat is een feestje waard en dat wordt dan ook gevierd met een aantal bijzondere activiteiten, met als hoogtepunt een gala diner-dansant in de Nieuwe Kerk te Den Haag.

Met een franse wagonette in originele staat uit ca. 1900, op de Endegeesterlaan (richting Geversstraat) op weg naar het ringsteken op Koninginnedag 2013; v.l.n.r. drs. G. Leopold, koetsier A.M. de Groot uit Noordwijkerhout, dr. H.K. Koerten, ir. J.L. Ebbens.

Iets Lugtigs

‘Eene dankbare traan vergezelle deze letteren’

Als we voor de geschiedschrijving de metafoor van het vissen gebruiken, is mijn methode die van het sleepnet: ik probeer altijd eerst alle denkbare relevante feiten te verzamelen alvorens ik op basis daarvan een verhaal opzet. Bij deze methode is het onvermijdelijk dat je ook bijvangst ophaalt. Gegevens die je niet zocht maar wel vond, laten je interessante zijpaden inslaan die je wegvoeren van je doel. Dat is niet erg, zolang je nog tijd hebt tenminste; het maakt dit werk juist interessant. Bij het werk voor mijn boek *Oud-Poelgeest* was het niet anders. Een bijzondere bijvangst zal ik u niet onthouden. Het gaat over jhr. W.I.C. Rammelman Elsevier die, door onderzoek dat hij deed voor Gerrit Willink, destijds eigenaar van Oud-Poelgeest, bepaalde gegevens boven water bracht waarvan ik dankbaar gebruik heb gemaakt.

Willem Iman Cornelis Rammelman Elsevier (1810-1885) was lid van de adellijke, maar arme tak van de uitgeversfamilie Elsevier. Zijn vader was gouverneur van Curaçao. Zelf werd hij beroepsmilitair; op de Citadel van Antwerpen werd hij krijgsgevangen gemaakt. Daarna wijdde hij zich aan geschiedenis; hij publiceerde een groot aantal artikelen. Hij bracht het tot archivaris van het gemeentearchief van Leiden, destijds de hoogste functie daar, waar hij zich zette aan de inventarisatie van het archief. Daarnaast was hij lid van de Hoge Raad van Adel.
Rammelman Elsevier was op stand getrouwd, namelijk met Jeannette Augustine baronesse van Heeckeren van Brandsenburg. Dit bracht de ‘verplichting’ mee ook op stand te leven met zijn vrouw en zes kinderen. Hier lag het probleem dat mij in het Oegstgeestse archief trof. Ondanks zijn belangrijke functie had Rammelman Elsevier in 1864 een zeer gering salaris, namelijk 600 gulden per jaar (een leraar klassieke talen verdiende een paar jaar later 2000 gulden per jaar). Het ontbrekende werd hij geacht als eigen inkomen te hebben of met opdrachten voor derden bij te verdienen. Eigen vermogen had hij echter niet en bijverdienen lukte slechts in geringe mate. Aldus stond in genoemd jaar het water hem aan de lippen: hij moest vóór 1 december extra middelen verwerven, anders … . Ja, wat er anders zou gebeuren, weten we niet, maar het was blijkbaar iets hevigs, iets als executoriale verkoop van zijn inboedel door de deurwaarder. Hij besloot dan ook tot een noodgreep.

Rammelman Elsevier kent Gerrit Willink niet, maar is kennelijk op de hoogte van zijn kerkelijke betrokkenheid en in elk geval van zijn grote welstand. Hij heeft kort tevoren, in opdracht van de burgemeester, die een verzoek hiertoe uit het buitenland had gekregen, onderzoek gedaan naar Constantijn Sohier. Rammelman Elsevier gebruikt dit als handvat om een smeekschrift aan Willink te zenden. Hij begint met wat hij te weten is gekomen over Sohier; hij meent dat het goed is dat Willink hiervan ook op de hoogte is. Hij vervolgt dan:
‘Vergeef mij hetgeen ik U thans *vertrouwelijk* zal mededeelen. Wij kennen elkander niet persoonlijk, en onbekend maakt onbemind; doch als christen gevoel ik mij tot U getrokken ofschoon onbekend. Ik ben nu archivaris van Leyden, met een tractement van f 600, en lid van den Hoogen Raad van Adel [noot van RE: *eene eerepost*, die ik gratis waarneem], gehuwd met Baronesse van Brandsenburg, uit Utrecht, met 6 Kinderen; doch er is geene smart zoo groot, dan door de Voorzienigheid in eenen Stand geplaatst te zijn, overeenkomstig welke men niet leven kan, of liever,

Carte de visite *van jhr. Willem Iman Cornelis Rammelman Elsevier (Erfgoed Leiden en Omstreken, Signatuur PV50150).*

er is geene pijnlijker armoede, dan die hij draagt, en het verborgene verdraagt, maar ze niet kan of mag openbaren. Dit ondervind ik in ruime mate. Ik heb eene reeks van wederwaardigheden gehad, waarvan het verhaal de grenzen van eenen brief zou overschrijden. Tot nog toe heb ik door arbeid en vlijt mijn burgerleven en huishouden, fatsoenlijk kunnen ophouden; maar thans schieten mijn krachten te kort, indien niet eene weldadige hand mij uit mijne benaauwde finantiële positie redt. Ik behoef f 300; door mij die te schenken, zoudt U een fatsoenlijk en adellijk geslacht voor verderen achteruitgang behoeden.
Ik bid U, maak geen misbruik van hetgeen ik U vertrouwelijk mededeel; ik en mijn zoude daardoor nog ongelukkiger worden.
Gods geest beziele U ten mijnen voordeele! en eene dankbare traan vergezelle deze letteren, van hem die zich met alle hoogachting noemt, ...'

Om een lang verhaal kort te maken: na nog een paar brieven en korte reacties van Willink die bepaalde informatie vraagt, stuurt Willink hem een bode die een bedrag van 300 gulden brengt 'als tegemoetkoming in de onmogelijke toestand waarin U mij schrijft te verkeren.' Rammelman Elsevier sluit dan de briefwisseling af met 'Het water was aan de lippen, en als een reddende engel zijt gij tusschen beide getreden om mij te helpen.'

In de vorige aflevering van OO ging het over een bericht uit Groningen dat zei dat Oud-Poelgeest het kasteel van Adriaan en Olivier zou zijn. Hierop reagerend heeft de biograaf van Johan Huizinga, Anton van der Lem, mij echter met kracht van argumenten ervan overtuigd dat zoon Leonhard Huizinga zijn inspiratie geput heeft uit kasteel Toornvliet bij Middelburg. Zo zie je maar weer dat je niet elk verhaal uit Groningen moet geloven.

Een typisch Oegstgeester gewoonte

'Een rood bord met gele letters', zo luidde in *Over Oegstgeest* van november 2013 de titel van het stuk in de rubriek *In Beeld*. Dat zette me aan het denken. Hoezo hebben de straatnaamborden in Oegstgeest zo'n afwijkende kleur, wie heeft dit ooit bedacht en sinds wanneer zijn er zulke borden?

Door Sylvia Braat

Op deze vragen wilde ik graag een antwoord, dus ging ik op zoek in het gemeentearchief. Maar hoe ik ook spitte in raadsverslagen, notulen en gemeenterekeningen, een eenduidig antwoord heb ik helaas niet kunnen vinden.
De enige duidelijke verwijzing naar de kleur van de Oegstgeester straatnaamborden kwam ik tegen in een raadsverslag van 19 december 1956 en ik citeer:
..."*Allereerst willen wij een opmerking maken over de kleur waarin de straatnaamborden zijn geschilderd. Het is u bekend dat de Oegstgeester kleuren rood en goud (geel) zijn. Het is traditie geworden, dat deze beide kleuren ook gebruikt worden voor de straatnaamborden. Tenzij in de praktijk zou blijken, dat hier tegen overwegende bezwaren bestaan, stellen wij er prijs op dat deze typische Oegstgeester gewoonte gehandhaafd blijft. Wel zijn de laatste tijd iets helderder kleuren gekozen*".

En de directeur van gemeentewerken, M.J. van Gorkom, vervolgt: ... "*Straatnaamborden worden bevestigd aan palen of aan gevels. Wel wordt gezorgd dat licht van lantaarnpalen hierop valt. In de nieuwe uitbreiding (Grunerie, Prinsessenwijk en Zeehelenbuurt) worden de straatnaamborden aan de gevels der huizen aangebracht.*
In de praktijk blijkt dit goed te voldoen. Waar dit in het oudere gedeelte van Oegstgeest mogelijk bleek, is eveneens tot aanbrenging van nieuwe straatnaamborden aan gevels overgegaan."

Maar uit welk jaar stamt deze traditie dan? Ik moet verder terug in de tijd. Oegstgeest was voor 1898 in hoofdzaak een boerendorp met slechts enkele, merendeels onverharde, voetpaden en wegen. Pas in dat jaar werd – door particulier initiatief – met de bouw van de eerste villawijk gestart; aanvankelijk werd deze wijk eenvoudigweg met Villapark aangeduid. Naast ruime villa's, een hotel restaurant (Het Witte Huis), kwam hier in 1900 ook een nieuw raadhuis.
In de openbare raadsvergadering van 21 februari 1902 komt namens de ontwikkelaars een verzoek aan de gemeente tot overname der wegen in het pas aangelegde Villapark.
... *'het Villapark is een verfraaiing van het centrum van Oegstgeest. ... zal de gemeente ook in de belastingen ten goede komen. ... hetgeen bevorderlijk is voor de bloei en welvaart der gemeente.'*

Geïnspireerd door deze fraaie woorden gaat de raad unaniem akkoord en enige maanden later stellen B&W voor om het park de naam Wilhelminapark te geven.
... Dienovereenkomstig wordt met algemene stemmen besloten zullende tot aanduiding bordjes met den naam worden geplaatst.
Kort daarop verleent de raad B&W krediet om vier ijzeren wegwijzerpalen à ƒ 30,– aan de toegangen van het Wilhelminapark te plaatsen.
Op oude foto's van deze chique wijk zien we een aantal mooi gedecoreerde wegwijzerpalen, maar uit de zwart wit foto's kunnen we de kleuren van de palen niet opmaken. Ze zouden rood/geel kunnen zijn, maar even goed een andere kleur. En vanwege de inhuldiging van Wilhelmina in 1898, is de wegwijzerpaal van een, wellicht verguld, kroontje voorzien en is halverwege de paal een medaillon met de beeltenis van de jonge koningin aangebracht.
In 1914 werd een aanvang genomen met de bouw en ontwikkeling van een tweede villapark, het Prins Hendrikpark, later gevolgd door Oranjepark, Julianapark en Emmapark. Met meer en meer bebouwing drong de noodzaak tot wijziging in de benaming van wegen en voetpaden zich op. De Leidse adjunct-archivaris W.J.J.C. Bijleveld, die Huize Curium aan de Rhijngeesterstraatweg bewoonde, werd om advies gevraagd. En zo werd in 1914 besloten om De Hooge en de Lage Voortweg voortaan beide De Kempenaerstraat te noemen, de Schoolsteeg werd Deutzstraat en Oegstgeest kreeg verder een Wijttenbachweg, Terweeweg, Geversstraat enzovoort.
Nu moesten er ook wegwijzerpalen komen met de nieuwe namen. In de notulen van de vergadering van B&W van 12 mei 1914 las ik het volgende: *Inzage wordt genomen der teekening met begroting voor wegwijzerpalen, ingezonden door de gemeenteopzichter en besloten te doen onderzoeken hoeveel er nodig zouden zijn met wijziging zoo mogelijk van enkele namen der wegen.*
Uit de jaarrekening van dat jaar blijkt dat er naast vier brandkranen en een brandput, 13 aanwijzingspalen met naamborden zijn besteld.
In al deze parken zouden rood/gele straatnaamborden geplaatst worden, gemonteerd op elegante rood/gele palen, bekroond met een roodgele paalkop met bladmotief.
En zo herinner ik me de palen met staatnaamborden uit mijn jeugd. Als kinderen spraken we af bij 'de paal' voor ons huis, we klommen in de paal, hingen aan het straatnaambord en sprongen er weer af. Het was de 'buut' paal en de paal om ons springtouw omheen te knopen. Later zijn diezelfde palen in één kleur geverfd om kosten te besparen, maar sinds de jaren '60 zijn ze uit het straatbeeld verdwenen. Er zijn nog wel straatnaamborden aan palen, maar die palen zijn kleurloos en dan hangt er vaak ook nog een verkeersbord onder.

Voor zover ik op internet heb kunnen nagaan is de kleur rood/geel alleen in Oegstgeest te vinden. Daar zijn wij dus uniek in.

Bronnen

- Notulen, jaarverslagen en jaarrekeningen van de gemeente Oegstgeest 1902-1957.
- Digitaal fotoarchief van de gemeente Oegstgeest.

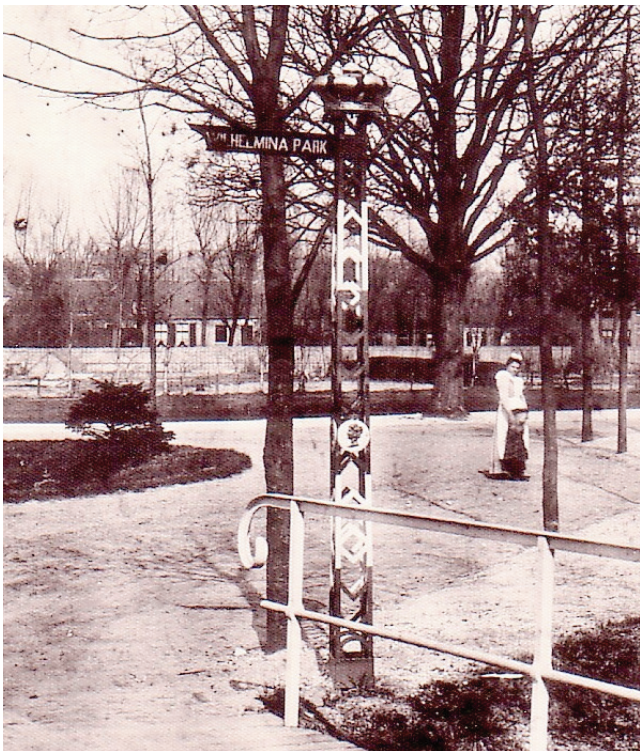

De fraaie, rijk gedecoreerde wegwijzerpaal bij een van de ingangen van het Wilhelminapark met kroon en Wilhelmina medaillon, ca. 1903.

Op deze zwart/wit foto is de tweekleurigheid van de paal duidelijk zichtbaar, 1951.

H.D. TERWEE
1853–1895

J.M. DE KEMPENAER
1895–1900

J.G.M. VAN GRIETHUIJSEN
1900–1930

A.J. VAN GERREVINK
1930–1942 EN 1945

Bij haar afscheid kreeg Els Timmers-van Klink een speciale uitgave van ons tijdschrift (Burgemeestersnummer) aangeboden met portretten van al haar voorgangers, zoals die al eerder in verschillende edities waren verschenen. In die reeks ontbraken portretten van haar en van haar voorganger, burgemeester Scheenstra. Het vraaggesprek met Els Timmers verscheen in het mei-nummer. Hieronder vindt u het interview met oud-burgemeester Sjoerd Scheenstra.

Sj.H. Scheenstra, 1979-1998

Hoe een dorp gemangeld wordt

Door José Niekus en Freek van Beetz

Jonge jaren

Hij wist al jong wat hij wilde worden. Als enige jongeling zat hij zo af en toe bij een raadsvergadering in zijn geboortedorp. Daar ontstond de liefde voor het ambt dat hij later zou bekleden. ‘Ik was de enige zoon. Ons gezin was een meelevend Hervormd gezin in Steenwijkerwold in de Kop van Overijssel. Ik heb daar de basisschool en in Steenwijk de Rijks HBS gevolgd. Thuis werd veel over politiek gesproken en in de oorlog hadden wij veel verzetsmensen over de vloer. Dat heeft mij al jong gevormd. Ik wilde burgemeester worden. Toen ik mijn HBS-diploma had behaald vroegen mijn ouders wat ik verder wilde. Ik zei dat ik graag rechten wilde studeren, want voor een burgemeester vond ik een academische opleiding wel gewenst. Mijn ouders gingen vlot akkoord met mijn motivatie, hoewel mijn vader liever zag dat ik dierenarts werd. Toen moest ik aanvullend staatsexamen gymnasium doen en kwam terecht op een internaat in Doetinchem, waar ik met andere jongens in opleiding ging voor dat staatsexamen. De meeste van die jongens werden predikant, dat had ik ook kunnen worden. Dat heb ik wel overwogen, maar ik denk dat mijn temperament wat beter bij het openbaar bestuur past.’

Het idyllische Asperen

Sjoerd Scheenstra begon in 1967 als burgemeester in Asperen en Heukelum, twee kleine stadjes aan de Linge, na Hoofdcommies Algemene Zaken in Zaandam te zijn geweest. ‘Ik ben daar twee ambtstermijnen geweest en daar hebben we heel plezierig gewerkt. We konden er veel

Recent portret gemaakt door kleinzoon Lukas Stam. Foto familie Scheenstra.

doen, scholen bouwen, woningen, een industrieterrein, dus het vak heb ik daar wel geleerd. Het waren twee gemeenten, twee raden, twee afzonderlijke B&W’s, één burgemeester.’ Maar na twaalf jaar werd het tijd voor wat anders. ‘Ik was bij de Commissaris van de Koningin en die zei: weet je wel dat Oegstgeest vrij is? Dus hij, dat was Vrolijk, heeft mij getipt. En toen kwam ik hier’. Niet

J.C. BAUMANN
1946–1950

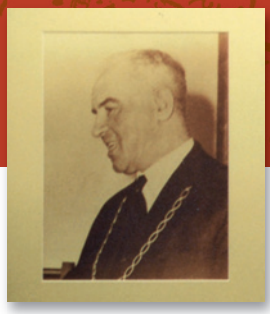

H.L. DU BOEUFF
1950–1968

JHR. T.J.A.J. VAN EYSINGA
1968–1979

MR S.H. SCHEENSTRA
1979–1998

zomaar trouwens, want eind zeventiger jaren woedde de discussie over de gekozen burgemeester, zeker in Oegstgeest waar D'66 sterk was. 'De gemeenteraad had in dat kader besloten de bevolking te raadplegen over een profielschets van de nieuwe burgemeester. Deze profielschets *avant la lettre* is de Commissaris van de Koningin aangeboden. Dat hoorde ik pas toen ik al benoemd was. De heer Vrolijk zal zijn werk wel goed gedaan hebben.'

Aantreden in Oegstgeest

Een van zijn eerste herinneringen aan Oegstgeest waar het welkom warm was, gaat over de burgemeesterswoning. 'Op mijn vraag naar huisvesting luidde het antwoord dat ik de ambtswoning, die leeg stond, kon kopen. Maar de taxatiewaarde ging boven onze begroting. Dat ging dus niet door.' Zijn huis werd de woning waar hij nu nog steeds – en met veel plezier – woont. 'Op dag één in Oegstgeest werd ik in het gemeentehuis ontvangen met de woorden: We moeten u vertellen dat een paar weken terug is ingebroken op de werkkamer van burgemeester Van Eysinga en dat zijn ambtsketen is meegenomen. Nooit meer teruggevonden! Van Eysinga kon toch geen afscheid nemen van de raad en het college zonder keten! Hij werd geholpen door burgemeester Bosma van Noordwijkerhout, want die had net een prachtige nieuwe keten gekregen en Van Eysinga kon de oude lenen. Ook ik heb het de eerste maanden gedaan met de geleende ambtsketen. Intussen dacht ik er over na hoe de nieuwe keten er uit moest zien. Oegstgeest heeft een lange geschiedenis, die gaat terug tot de middeleeuwen en wie hadden het toen voor het zeggen? Dat wist ik niet en de vereniging Oud Oegstgeest bestond nog niet. Ik had geen kennis van de geschiedenis van Oegstgeest, maar ik had wel meneer Van Krieken! Allang gepensioneerd kwam hij vaak op het gemeentehuis en ik vroeg hem: Ik stel mij voor dat we een ambtsketen laten maken met daarop de wapens van die oude families. Kunt u die voor mij opsporen? En dat deed hij met plezier. Na enige weken kwam hij bij me terug: ik heb ze gevonden. Hij kwam tot vier familiewapens. Van de vier familiewapens, de O van Osger, en de W van Willibrord is in mooie afwisseling een model gemaakt. Iedereen vond het wel een goed idee en Van Kempen en Begeer in Voorschoten heeft hem gemaakt. Dat was mijn eerste wapenfeit, dat er zo'n prachtige ambtsketen is gekomen. Helemaal uniek.'

Na zijn installatie wordt de nieuwe burgemeester, met geleende ambtsketen om, gefeliciteerd door wethouder J.J. Thorn, 5 oktober 1979.

Luchtfoto van Haaswijk in ontwikkeling, met op de voorgrond het Oegstgeester kanaal en de Van Eysingabrug, 1984.

Een vliegende start

'Op mijn eerste werkdag ging ik meteen met locoburgemeester Thorn naar een zitting van de Raad van State, want daar werd een bezwaarschrift behandeld van een aantal burgers van Oegstgeest tégen de bebouwing van Haaswijk. Het groen, de kikkers en de vogels gingen hen aan het hart en men kon zich niet voorstellen dat het noodzakelijk was de polder benoorden het kanaal te bebouwen. Maar de Raad van State schoof het bewaarschrift weg en we kregen eindelijk het groene licht. Het speelde al tien jaar!' Sjoerd Scheenstra bekrachtigt deze uitspraak met een ferme handklap op tafel. 'Burgemeester Van Eysinga was in 1968 naar Oegstgeest gekomen en in die periode is er geen huis gebouwd!' En weer een klap op de tafel. 'Allemaal procedures. Er kwam geen steen van de grond. Nog net voor zijn pensioen kon hij de brug over het kanaal over wandelen. Maar nu was er groen licht en kon het beginnen. En dat gaf een *boost* voor Oegstgeest! Het had zo lang stilgelegen. Nou, daar viel ik dus midden in, het was een vliegende start. Het plan Haaswijk bestond uit veertien deelplannen. Per deelplan werden verschillende architecten en stedenbouwkundigen aangetrokken, zodat de gewenste variëteit in de opbouw van de wijk zou ontstaan. Maar de mensen moeten ook een adres hebben, dus hoe benoemen wij de lanen en de paden? In die discussie heb ik voorgesteld de Nederlandse cultuur als uitgangspunt te nemen en dan per deelplan een sectie. Dat idee werd overgenomen. In deelplan 1 begonnen wij met de componisten, zoals Johan Wagenaar, Kees van Baaren, Willem Pijper enz. Vervolgens kwamen de dichters, dirigenten, solisten, architecten zelfs kerkmusici. Dat vind je in heel Nederland niet. Zo kregen de wegen in Poelgeest daarna, door de aard en ligging van de wijk, allemaal namen van befaamde biologen toebedeeld.

Scheenstra schetst nog een aantal interessante zaken rond Haaswijk. 'Toen we startten, stond op de kaart van Haaswijk aan de noordkant een tracé getekend voor een weg van Noordwijk naar Alphen. Na een paar jaar poetste de provincie dat tracé er uit. Dat gaf ons lucht. Want dat kon betekenen dat Haaswijk niet beperkt bleef tot onder die weg, maar het kon er ook over heen. Toen hebben we gezegd: dan gaan we Haaswijk groter maken. Dat is de Morsebel geworden. Maar daarvóór was de gedachte in Oegstgeest nog: Als Haaswijk vol is, is Oegstgeest vol. Die gedachte was er helemaal ingeheid. Het was zo sterk, dat er in Haaswijk geen basisschool zou komen. Want in de gemeenteraad heerste de opvatting dat de leerlingen uit Haaswijk wel door de bestaande scholen zouden kunnen worden opgevangen. Dus al die kindertjes waren gedwongen om dagelijks over de brug te gaan. In die optiek zou de vierde openbare school 'De Springplank' – die nog in noodlokalen bivakkeerde – in een nieuw gebouw aan de President Kennedylaan komen. De toenmalige wethouder van onderwijs had gezegd: "Dit is de laatste openbare school en die mag wat kosten". Daarom was als architect Jan Verhoeven aangetrokken, die heel bekend stond om zijn constructivistische ontwerpen. Het concept van de school is dus typisch Verhoeven! Maar de school kwam bewust niet in Haaswijk. Maar toen na enige jaren besloten werd Haaswijk uit te breiden en de Morsebel te bebouwen, was het zaak om de wijk met scholen te verrijken. Zo zijn de bestaande scholen 'Joris de Witte' en 'De Springplank' naar Haaswijk verhuisd. Ja, mijn eerste jaren hier zijn echt gestempeld door Haaswijk.'

Grondbeleid en een eigenwijze gemeente

De huiver voor een invasie uit Leiden was altijd groot in Oegstgeest. 'Oegstgeest voerde altijd een zeer selectief ruimtelijk ordeningsbeleid, restrictief zou je kunnen zeggen. Het accent werd gelegd op een rustige forensengemeente en het prettige wonen. Een sprekend voorbeeld daarvan is dat toen in de jaren dertig de eerste sociale

Wethouder Blom overhandigt in aanwezigheid van burgemeester Scheenstra de sleutels aan de eerste bewoner van de premiekoopwoningen aan de Johan Wagenaarlaan in Haaswijk, mevrouw Los-den Hartogh, 12 juni 1981.

Burgemeester Scheenstra en echtgenote met de symbolische sleutel voor de bewoners van het 1000ste huis in Haaswijk, de familie Montanje. Foto familie Scheenstra.

Gemeenteraad Oegstgeest, 1978-1982. Foto gemaakt na afloop van de laatste raadsvergadering van de termijn. Staande van links naar rechts: Henk Rijks (VVD), Piet van Veen (CDA), Joop van der Reijden (CDA), Dick Sanders (PPR), Linde Meenhorst-Blok (D66), Meinke Bosman-Huizinga (PvdA) Wim Heilbron (VVD), Gerard Wuisman (D66|), Theo van Hazel (CDA), Nol Kraan (CDA), Hinne Reilingh (VVD) en Willem Kakebeeke (CDA). Zittend van links naar rechts: Ton Kohlbeck (PvdA) en Joop Thorn (CDA), wethouders, Sjoerd Scheenstra, burgemeester, Jan van Hulsteijn, gemeentesecretaris, Hanneke van Vloten-Wareman (VVD) en Thesa Blom-de Kock van Leeuwen (VVD), wethouders. Het raadslid Onno van Belle ontbreekt op de foto. Foto familie Scheenstra.

woningen werden gebouwd, die aan de andere kant van de rijksweg kwamen!' En ook deze uitspraak wordt met een sprekend gebaar bekrachtigd. 'Dat is niet toevallig. Dat is een keuze geweest van de toenmalige bestuurders. En die sfeer is lang zo gebleven.'

Terug naar Haaswijk. 'Er was een groep actief die juist voor nieuwbouw pleitte: bouw nou eens voor ons! Dat waren ook Oegstgeestenaren. Ik denk, dat de eerste premiekoopwoningen hoofdzakelijk werden toegewezen aan Oegstgeestenaren. In 1984 was het plan van dat tracé bij Haaswijk weg. Ik onderhandel graag en toen kreeg ik de kans om weiland te kopen in de Morsebel van een boer, die ik kende uit Haaswijk. Ik heb dat verteld in het college: We kunnen daar gaan bouwen, want we kunnen er grond kopen. Toen werd ik op het matje geroepen in het college: Burgemeester, u moet goed bedenken, Oegstgeest heeft een passief grondbeleid, geen actief. Toen dacht men dat nog. Dat werd breed gedragen. Een paar jaar later, toen moesten we wel, en toen is er gekocht. Maar het zat er zo ingehamerd.'

'Grondbeleid ligt me. Onderhandelen zit in mijn genen. Ik ben wel eens jaloers geweest op andere gemeenten waar nijverheid is. Echt bedrijvigheid behalve de MEOB had Oegstgeest eigenlijk niet. Dat is het karakter van het dorp. Moet je eens kijken wat voor bedrijvigheid Sassenheim heeft, of Rijnsburg of Katwijk. Maar goed, dat is het karakter van Oegstgeest. Daar heeft men bewust voor gekozen en die lijn is steeds doorgetrokken en daar kreeg ik mee te maken. Maar die wals is van lieverlee toch gaan lopen richting Morsebel, wat ik een hele mooie wijk vind qua opzet. Dat gebeurde weer in eigen beheer, zoals het hoort. Toen kwam Poelgeest en op de rand van mijn afscheid kwam het westen in beeld, weer met die helicopterview van: daar ligt groen.'

Inmiddels was de wet AROB (Administratieve Rechtspraak Overheids Beschikkingen) in werking getreden en dat heeft Scheenstra geweten. 'Als je bezwaar had tegen een dakkapel van je buren, dan diende je een bezwaar in. Dat was hier echt aan de orde van de dag. Ik zat bijvoorbeeld bij een hoorzitting waar een hoogleraar in het vak administratief recht zijn bezwaar tegen een dakkapel in zijn laan uitvoerig toelichtte. Hij gebruikte de stof vervolgens in zijn colleges. De nieuwe gemeentesecretaris kwam uit Tubbergen en toen ik vroeg of ze daar wel eens wat met de AROB deden antwoordde hij: "Daar hebben we in Tubbergen helemaal niets mee". Oegstgeest had dus zijn eigen *couleur locale* met forensen en hoogleraren.'

'Het overkomt je'

'Als ik het nu van een afstand overzie, dan is de ontwikkeling van Oegstgeest de gemeente in zekere zin overkomen. In de eerste raadsvergadering stond op de agenda een stuk van Gedeputeerde Staten over de bestemming van de Kamphuizerpolder. Die lag ten noorden van Buitenlust, allemaal weiland, die grond diende de bestemming 'veiling c.a.' te krijgen. Gedeputeerde Staten hadden in overleg met het bestuur van de veiling en de gemeente Rijnsburg bedacht: Flora moet uit het oude dorp vandaan en naar een nieuwe locatie in de Kamphuizerpolder, deels op grondgebied van Oegstgeest. Dat heeft Oegstgeest niet bedacht, maar er is wel aan de uitvoering meegewerkt. Straks gaan wij daar in mijn ogen de bittere vruchten van plukken, want als die afrit vanaf de A44 zo gemaakt wordt, dat de vrachtauto's het terrein zowel op als af kunnen rijden, voorzie ik een enorme congestie van vrachtauto's bij het viaduct. Een volgend voorbeeld. Op een dag kreeg ik

bezoek van een vertegenwoordiger van Rijkswaterstaat: “Burgemeester, wij hebben plannen ontwikkeld voor een benzinestation langs de A44 even voorbij de brug over het Oegstgeesterkanaal. Onze norm is dat men om de 30 kilometer moet kunnen tanken”. Ik zeg: die norm lijkt mij in de huidige tijd wel achterhaald. En bovendien moet je het fraaie landschap voor de Groene Kerk niet verknoeien door een benzinestation in de weilanden te plaatsen. Dat gaan we niet doen. Ik heb het niet voor het zeggen, maar ik denk dat de gemeenteraad daar niet mee akkoord gaat. Het benzinestation is er wel gekomen, maar door het verzet van de gemeenteraad heeft Rijkswaterstaat bakzeil gehaald en enige honderden meters verderop gronden aangekocht voor de gewenste locatie.’

En dit is niet het laatste voorbeeld van gemangeld worden. ‘De MEOB was een florerend bedrijf met zo’n 800 medewerkers. Gekwalificeerde mensen, uit de hele regio. De voormalige wethouder van Oegstgeest, Gmelich Meijling, werd na Castricum burgemeester van Den Helder. Dat is een marinestad. Daar ging het niet zo goed met de werkgelegenheid en daarom sloot de burgemeester een deal met staatssecretaris Van Voorst tot Voorst: zou de Marine Den Helder weer werkgelegenheid kunnen bezorgen? Van Voorst treedt af en Gmelich werd zijn opvolger, die daarna zijn eigen deal ging uitvoeren als gevolg waarvan de MEOB in Oegstgeest moest sluiten. Kapitaalvernietiging, er stonden gebouwen die nog geen tien jaar oud waren! Er stond 800 man op straat of ze moesten in Den Helder gaan werken. Dat heeft dus niets opgeleverd. Les – ook voor mij – : we hebben als gemeente ons best gedaan, de vakbonden waren actief, protesteren hier, protesteren daar, naar de Tweede Kamer. Alles wat daar gezegd werd ging in de richting van: het moet wel gebeuren. Jan Hoekema (D’66) en Maria van der Hoeven (CDA) deden hun best om er nog wat van te maken, maar de hazen liepen die kant niet op, het was bekeken.’

Poelgeest is wel het meest treffende voorbeeld van hoe iets een kleine gemeente overkomt. ‘Bij de herindeling in 1966 werd de grote Broek- en Simontjespolder aan Leiden toegewezen en dat werd de Merenwijk. Aan deze kant van de spoorlijn bleef een klein stukje groen over. Dat was rustiek; koeien, paarden, vogeltjes, enz. Wie denkt er nou aan om daar te gaan wonen? Daarom was de grond als sportterrein bestemd voor Leiden, zo was het afgesproken. Op een dag krijgen we bericht dat de provincie een helicopterview heeft gedaan boven de streek en die signaleerde een groen gebied. En waar groen is, kan je bouwen! We kregen bericht dat we moesten overleggen met Gedeputeerde Staten, want de polder moest worden bebouwd. Wie bedenkt dat nou! Aan de ene kant de Broekweg, aan de andere kant een spoorlijn, daar ligt de Haarlemmertrekvaart, en daar de Holle Mare: niet te ontsluiten. Er loopt een hoogspanningslijn, het is allemaal veengrond, moeilijk te bebouwen. Dat kost kapitalen. Het mes is ons op de keel gezet. We kwamen bij de Commissaris van de Koningin, mevrouw Leemhuis en die vertelde ons: “Als jullie het niet zelf doen, dan poetst de provincie met één pennenstreek de grond naar de gemeente Leiden”. Met de rug tegen de muur heeft de gemeenteraad ingestemd. Van het begin tot nu toe – dat is 20 jaar – is de wijk een hoofdpijndossier gebleven.’

En dan toch Leefbaar

Over Leefbaar Oegstgeest is veel gezegd, geschreven en gefilmd. In 2010 maakte Andere Tijden een TV-uitzending over de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 en de opzienbarende opkomst van lokale partijen, Leefbaar Oegstgeest voorop. ‘Ik kreeg een telefoontje van de redactie van Andere Tijden of ik wilde meewerken aan een uitzending.

De Broek- en Simontjespolder nabij de Haarlemmertrekvaart voor het begin van de aanleg van Poelgeest, juni 1997.

Die redacteur heeft met zijn filmploeg hier wel twee dagen gewerkt, met diverse betrokkenen gesproken, en dat is samengevat tot een uitzending van bijna een half uur. Dat vind ik knap. Het was een perfecte weergave van hoe het was in die roerige periode.'
Sjoerd Scheenstra doet nog even uit de doeken hoe het zat met het oude Raadhuis, de Jelgersmakliniek en de nieuwbouwplannen aan de Lijtweg. 'We groeiden uit het raadhuis. Goede raad was duur. We hadden een zeer inventieve chef ruimtelijke ordening. Hij schetste ons een uitbreiding naar achteren, richting Rhijngeesterstraatweg. Daarnaast dacht de gemeentesecretaris aan nieuwbouw op het parkeerterrein aan de Lijtweg. Het college legde vervolgens de plannen en de schetsen voor de gewenste huisvesting voor overleg aan de gemeenteraad voor. Het plan voor een raadhuis aan de Lijtweg werd door sommigen als een Manhattan getypeerd. Als alternatief werd de Jelgersmakliniek geopperd. De Jelgersmakliniek was eigendom van de gemeente Leiden en die wilde graag dat gebouw met de grond gelijk maken. Daarom had Leiden een rapport laten samenstellen dat erop neerkwam dat het gebouw slooprijp was. Het college heeft destijds voor de nieuwbouw gekozen. Maar de Raad heeft met meerderheid van stemmen voor de Jelgersmakliniek gekozen. Toen was dat vervolgens ons program. De door ons gekozen architect constateerde echter dat het fundament van de kliniek helemaal niet zo slecht was als in het Leidse rapport werd gesuggereerd. De constructie van het gebouw bleek puntgaaf. Daar keken we van op. Voor één gulden heeft de gemeente het pand van Leiden gekocht. Voor dik 10 miljoen gulden had Oegstgeest in 1998 na felle discussies met Rhijngeest voor de komende tijd een fraai raadhuis.'

Een CDA-bestuurder

'Van huis uit was ik van de CHU. In 1978 werd ik voorzitter van de vereniging van CHU-burgemeesters, secretarissen en raadsleden. Kort daarna zijn wij, vertegenwoordigers van de AR, CHU en KVP, bij elkaar gaan zitten en hebben er een CDA-bestuurdersvereniging van gemaakt. Aan mij werd gevraagd voorzitter te worden. Dat heb ik met groot genoegen gedaan en het heeft mijn leven ook wel wat gestempeld. Vaak op weg er naar toe, ook in het weekend. Veel energie in gestoken. Het had mijn hart. Nu ben ik erelid en ga nog steeds naar vergaderingen. Ik denk wel eens: ik moet er maar mee ophouden. Of ik vandaag nog burgemeester zou willen worden? Het politieke klimaat is anders geworden.'

Gepensioneerd in Oegstgeest

Na zijn pensionering is Sjoerd Scheenstra in Oegstgeest blijven wonen. 'Oegstgeest is mooi en centraal gelegen. En een eigen huis natuurlijk.' Wat niet veel mensen weten, is dat hij regelmatig te vinden is in het Groene Kerkje waar hij orgel speelt. 'Gistermiddag nog, dat doe ik heel regelmatig. Met groot plezier. Jong geleerd, toen ik nog in Steenwijk woonde. In mijn vorige gemeente speelde ik weleens

'Tante Nel' van Kampen wordt geëerd als 60 jaar wonend in de Duinzichtstraat, ook de burgemeester komt het feest opluisteren, 30 juni 1986.

in de kerk. Dan belde de organist op: "Zou u morgenochtend kunnen invallen? Hier heb ik het niet gedaan, maar toen ik met pensioen ging, dacht ik, nou moet ik toch weer terug naar mijn orgel."

Hij heeft meer passies die hij kan uitleven nu hij burgemeester in ruste is. 'Ik kom van het platteland en elk jaar zag ik hier op Koninginnedag die paarden door het park lopen. Mooie spannen soms. Dat kan ik ook, dacht ik. Daarom heb ik na mijn pensioen een cursus gevolgd en nu ben ik gediplomeerd koetsier! In overleg met de Oranjevereniging heb ik op Koninginnedag 2000 met een span mevrouw Timmers van haar huis opgehaald en met het ringrijden meegedaan.' Maar hij doet meer met paarden dan ringrijden. 'Elke week van half april tot half oktober rijd ik een dag in de week in Nieuwveen. Daar is een inrichting voor lichamelijk en geestelijk gehandicapte mensen en die mogen dan mee voor een tochtje. Eerst haal je de paarden uit de wei, borstelen, inspannen, voor de wagen zetten. Dan gaan we rijden, het terrein af, de omgeving in, halverwege stoppen we, dan drinken we koffie en dan gaan we weer terug, enfin... Dat doen we.'

Een echte burgervader

Er is veel over deze burgemeester gezegd: vooral burgervader, een burgemeester van de oude stempel, een teamlei-

der, een coördinator. De meningen zijn nogal verdeeld. Dat geldt ook waar het zijn karaktereigenschappen betreft; ouderwets, aanspreekbaar, met plichtsbesef, betrokken. ‘Maar het element waar het mij om gaat, zijn de mensen. Weet je wat onze leukste dingen waren? Wij, mijn vrouw en ik – we waren echt een duo – gingen bij bruidsparen op bezoek. Dat deden we zeer getrouw en nauwgezet. Bruidsparen die 50, 60 of 70 jaar getrouwd waren. Dat waren ook voor ons feestjes. Als je op bezoek komt, ben je altijd welkom. En ze vertellen hun verhalen. Verhalen die ze de moeite waard vinden om jou te vertellen. Al die bezoekjes samen vormen een hoogtepunt. We kwamen bijvoorbeeld bij de familie Waasdorp, het bruidspaar was 70 jaar getrouwd. Bij het begin van de oorlog in 1914 verbleef de bruidegom op een koopvaardijschip in Sint Petersburg. Het schip moest spoorslags naar Nederland terugkeren. Over de volgende zeventig jaren kon de heer Waasdorp heel boeiend vertellen. Of de beroemde sterrenkundige, Prof. Jan H. Oort, 60 jaar getrouwd, die ons op het terras wijn inschonk en ons ondertussen vertelde van de grote prijs die hij (88) kort tevoren in Japan in ontvangst had mogen nemen op voorwaarde dat hij daarbij een passend college zou geven.’

‘Een hoogtepunt was zeker ook de viering van mijn 25-jarig ambtsjubileum in 1992. Het was een verrassingspakket, had men tegen mij gezegd: Burgemeester, op 16 juni moet u ’s ochtends om half tien met uw vrouw klaar staan. Dat hebben we braaf gedaan. Komen er drie touringcars hier de laan in! Daar zat al het personeel in. Ik had geen idee waar we naar toegingen. We bleven staan bij het Cruquiusgemaal. Op een gegeven moment gaan we naar buiten, waren de bussen weg! Maar... er lag een groot partyschip in de Ringvaart. Wij met zijn allen aan boord. Hebben we daar een hele tijd over de Ringvaart gevaren tot aan Schiphol toe. We kwamen in Aalsmeer terecht en daar hebben we gegeten. Bij die gelegenheid kreeg ik een cadeau; een aquarel gemaakt door Albert Labordus. Omdat ik ook iets met cultuur heb, hadden ze tegen hem gezegd: je moet alle cultuur die we in het openbare domein hebben samenbrengen. En dat heef hij nauwgezet gedaan.’

Aan de hand van de aquarel aan de muur volgt een grondige uitleg over waar welk kunstwerk staat, door wie gemaakt en andere informatie. Een aantal van deze kunstwerken is door Scheenstra zelf onthuld.

Een taart met drie punten

Natuurlijk komt ook de toekomst van Oegstgeest aan de orde. ‘Je moet de gemeente in de historische context zien. In den beginne was er – om dat beeld te gebruiken – een grote taart met drie punten. Die punten representeerden de toenmalige parochies Oegstgeest, Zoeterwoude en Leiderdorp. Waar de punten bij elkaar kwamen daar lag het hart van de toekomstige stad Leiden. Langs de Oude en Nieuwe Rijn ontstond een nederzetting met een eigen dynamiek. Dat vroeg vanzelfsprekend om uitbreiding van het territoir. Ten behoeve van het werken en wonen van de Leidenaars leidde dit noodwendig tot grenscorrecties. Vanaf 1355 heeft Oegstgeest bij herhaling forse delen van de taartpunt ingeleverd. Met name de annexaties van 1896, 1920 en 1966 waren beduidend.
Oegstgeest was eeuwenlang een heerlijkheid als een oase van grazige weiden met een bescheiden bevolking (in 1806 nog slechts 876 inwoners). Terwijl Leiden in de loop der eeuwen verder gedijde, verkoos Oegstgeest de rust van een forensengemeente waar, al dan niet gefortuneerde, Leidenaars een prettige woonplek vonden. Intussen is Oegstgeest tot haar grenzen gegroeid. Daarbij komen actuele vragen van bestuurskracht en financiële potentie aan de orde. Naar het lijkt, baren die vragen de betrokkenen zorgen. Temeer daar Rijkswetgeving de gemeente op korte termijn voor wezenlijke opdrachten stelt, moet de problematiek realistisch onder ogen worden gezien. Daarbij kan een historische ontwikkeling van bijkans zeven eeuwen niet worden veronachtzaamd.
De stedelijke ontwikkeling heeft in de tijd als een vliegwiel gewerkt. De logische conclusie is dat Oegstgeest zich grootmoedig openstelt voor een samengaan met de nabuurgemeente. Een andere keus is onhistorisch en tegendraads. Oegstgeest is nu weliswaar niet geheel verweven, maar toch wel sterk verbonden met die stad. Van andere modellen kan dat niet worden gezegd. En de identiteit van Oegstgeest – overigens geen bestuurlijke competentie – gaat nooit verloren.’

Aan de hand van deze aquarel aan de muur bij de heer Scheenstra volgt een grondige uitleg over waar welk kunstwerk staat, door wie gemaakt en andere informatie. Een aantal van deze kunstwerken is door Scheenstra zelf onthuld. Foto Theo Wand (VOO).

Fotovragen van René

Door René de Groot

1 Oegstgeest kent en kende verschillende horecagelegenheden. Een daarvan was de Wiener Konditorei met een terras in Parijse stijl. Zij opende haar deuren in 1956 in een nieuw gebouwd pand. Daar er maar weinig vraag was naar Weens gebak heeft de Wiener Konditorei maar kort bestaan. In 1957 komt er een espressobar in het pand waar je naast koffie drinken ook kon eten. Dit restaurant zou tot 2005 onder verschillende eigenaren bestaan. Onder welke naam is dit restaurant bekend onder de Oegstgeestenaren?

3 In 1977/1978 maakt de gemeenteraad van Oegstgeest een historische vergissing, althans in de ogen van vele dorpsgenoten, door in te stemmen met de sloop van een eveneens historisch pand. Welk pand was dat?

2 Het is voor auto's niet mogelijk om vanaf de Emmalaan de Terweeweg op te rijden. Dat was oorspronkelijk wel mogelijk. In welk jaar werd deze wegafsluiting gerealiseerd?

4 Op 3 november 1980 wordt door burgemeester Scheenstra met een druk op de knop een nieuwe nutsvoorziening geactiveerd voor de dorpsbewoners en velen daarbuiten. Welke voorziening wordt hier bedoeld?

Op Facebook worden er regelmatig foto's van Oud Oegstgeest geplaatst. Word ook een vriend van 'Foto's Van Oud Oegstgeest'.

De antwoorden op de fotovragen vindt u op pagina 23.

Jan Pier Eringa stuurde de redactie van OO via VOO-lid Sylvia Braat enige herinneringen aan het Oegstgeest van zijn jeugd. Jan Pier werd in 1929 in Oegstgeest geboren. Zijn vader was de voormalige gereformeerde dominee Jac. Eringa. De jeugd van Jan Pier speelde zich af in en rond de gereformeerde pastorie aan het Wilhelminapark 23. Sylvia Braat bewerkte deze herinneringen.

Kinderspelletjes

Door Jan Pier Eringa

Klappertjes

Als ik in mijn kinderjaren, de jaren dertig dus, vanuit de Endegeesterlaan de Geversstraat overstak naar de De Kempenaerstraat was er links op de hoek een Winkel van Sinkel die *De Bazar* heette, of zo genoemd werd. Ik denk dat het een laag, houten gebouw was met veel matglazen ramen en een houten vloer. Ik kocht er altijd klappertjes in zo'n klein groen kartonnen doosje met een rood dekseltje. Dan legde ik een paar klappertjes op de tramrails in de Geversstraat. Daar reden het stadstrammetje van de Hoge Rijndijk in Leiden naar het '*oude dorp*' van Oegstgeest en vice versa en de trams van en naar Katwijk, Noordwijk en misschien ook wel naar Haarlem overheen. Maar welke tram er ook over de klappertjes reed, het effect was hetzelfde: wat vrolijke knalletjes. Ook was het interessant een koperen cent op de rails te leggen, die werd wonderbaarlijk plat als de tram er overheen was

gereden. Behalve de trams was er nauwelijks verkeer op de Geversstraat: wat fietsen, een bakfiets, een enkele auto van de dokter of een andere rijke notabel en soms vroeg in de ochtend een kudde koeien die naar de veemarkt in Leiden werd gedreven.

Het zou nu voor kinderen levensgevaarlijk zijn om klappertjes op de tramrails te leggen, als die tramrails er nog waren. Waarom werden trouwens al die schitterende tramverbindingen opgeheven?

Thuis bracht je de klappertjes tot ontbranding door een schuivende trap met je schoenzool, met een hamer of tussen twee gladde steentjes. Er waren ook rolletjes klappertjes voor in je speelgoedpistool.

Hoepelen

Ik had een enorme ijzeren hoepel. Andere kinderen hadden vaak een houten met duwstok en spaken met rinkelende schijfjes en belletjes erin. Of een kleinere met eraan geklonken een metalen stok met ring van ongeveer 30 centimeter ter dikte van een bezemsteel. De kunst was heel langzaam te hoepelen, of vlak voor een boom de hoepel af te laten buigen, of er gebukt doorheen te lopen. Zo hoepelen vereiste vaardigheid en die bezat ik.

Tollen

Ik had een houten tol en een zweep. De kwaliteit van het touw van de zweep was van groot belang, maar ook de lengte van de stok deed ertoe. Hoe heerlijk was het de tol met de zweep een zodanige opdonder te geven dat hij meters verder op zijn ijzeren punt terechtkwam en krachtig bleef tollen, zodat de volgende zweepslag best even kon worden uitgesteld.

Ook had ik een priktol, aan de bovenkant voorzien van koperkleurige punaises, zodat hij als hij draaide deels van goud scheen. De onderste helft van deze peervormige priktol werd zorgvuldig met koord omwikkeld. De lus aan het uiteinde deed ik om mijn middelvinger en dan wierp ik de tol op zijn kop weg. En draaien dat ie deed!!

'Maar het allermooiste spel was toch wel oorlog voeren tegen de heidense jongens van de Terweeschool'

Bok, bok, hoeveel horens heb ik op m'n kop?

Eerst ging er een jongen tegen de muur staan en een andere jongen met z'n voorhoofd in diens handen, dat was de bok. Je sprong op zijn rug en sprak: 'bok, bok, hoeveel horens heb ik op mijn kop', terwijl je één tot tien vingers

opstak. Raadde de bok het aantal, dan moest je je met je nek in het hol van nummer één opstellen ten gerieve van de volgende springer. Jij en de volgende bokken mochten proberen de springer van je af te schudden, dus dat was een sensationele aanblik voor de omstanders. Er was een jongen bij die altijd naar pis stonk als je je nek in zijn hol plaatste. Verder deden we natuurlijk ook aan gewoon bokspringen. Als grote jongen liet je je bok niet op de gebruikelijke wijze gebukt staan, maar boog die alleen zijn hoofd; daar was pas echt eer aan te behalen.

Dikke pret met een touwtje

Wat we op een avond bij de familie Mizée deden was op de waranda achter het huis een wankel bouwwerk maken van emmers en teilen met een lang touw aan het onderste object. Dan met z'n allen, verborgen in het struikgewas, de adem inhouden en een ruk geven aan het touw zodat het bouwwerk met hels kabaal in elkaar stortte en de ouders in paniek naar buiten kwamen. Wat een heerlijk geweld zonder leed! We herhaalden dit spelletje elders, maar het succes op de houten waranda van Mizée was niet te evenaren. We legden ook wel eens een portemonnee op de stoep, vastgebonden aan zwart garen, dat we in een belendend struikgewas vasthielden. Bukte zich een voorbijganger om de portemonnee op te rapen, dan trokken we hem snel voor zijn neus weg. Dikke pret!

Het brandglas

Als de zon goed scheen kwam iedereen naar school met een brandglas. Ik ruik nog de geur van een stuk celluloid dat je ermee in brand stak, of een veter die je ermee liet gloeien of van papier waarin je puntsgewijs je naam brandde.

Oorlog

Maar het allermooiste spel was toch wel 'oorlog voeren' tegen de heidense jongens van de Terweeschool. Zonder dat onze ouders dit wisten togen wij met onze houten zwaarden en geweren naar de Leidse Hout om daar de vijand naar vermogen verrot te slaan en op de vlucht te jagen. Ha, hoe hijgden wij met het angstzweet in de schoenen na de overwinning op het wereldgelijkvormig tuig!

Knikkeren

Knikkeren was een zeer kapitalistisch spel. De ene dag had je een zak vol blauwwit gevlamde knikkers, Engelse stuiters en schitterend grote bommen, de andere dag was er een schamel restant van over en moest je je onderneming opnieuw van de grond af starten. Ik herinner me ook nog bruine aardewerken knikkertjes die je zomaar kapot kon trappen.

En verder? Steltlopen, hinkelen, touwtje springen, jo-jo'en, verstoppertje, tikkertje, vliegeren, boompje verwisselen, stand in de mand..., rolschaatsen en vast nog heel veel meer.

Antwoorden fotovragen

1. Petit-restaurant Oase.

2. 4 december 1982.

3. Het pand Curium aan de Rhijngeesterstraatweg, hier staat nu Résidence Alexander.

4. Kabel-tv.

Burgemeester van de Mors, bollenboer in hart en nieren

In de Hoge Mors, die een halve eeuw geleden door Leiden werd geannexeerd ten koste van Oegstgeest, stond tot voor kort een uniek type bollenschuur. Ooit woonde in het huisje ervoor de locoburgemeester en ereburger van Oegstgeest, Teun van Egmond.

Door Gerard J. Telkamp

In december 2005 verscheen in het kwartaalblad *StielZ* van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL) een artikel met de alarmerende kop: *Eeuwfeest laatste Leidse bollenschuur loopt gevaar*. Het stuk beschrijft de enige en dus laatste bloembollenschuur van Leiden, aan de Hoge Morsweg 111.[1]
De gemeente Leiden verkreeg bij de annexatie van de Hoge Mors in 1965 de bollenschuur in de Hoge Mors als cultuurhistorisch erfgoed, met de stilzwijgende opdracht die als een goed huisvader te bewaren. Ooit was de eigenaar van dit bedrijfspand wethouder en ereburger van Oegstgeest. Al sinds het eind van de 18e eeuw was het restant van het akkerland en tuinbouwgebied ten oosten van de huidige begraafplaats Rhijnhof in handen van een familie Van Egmond. In de oudste akte waarover we konden beschikken, verkoopt de 'warmoezier' Teunis van Egmond in 1867 aan zijn zoon de landbouwer Anthonie Pieter, "wonende aan de Hooge Morschweg te Oegstgeest, een huis met stalling en aanhoorigheden, benevens ene partij tuin of teelland, vanouds genaamd De Roskam of Morschwijk, staande en gelegen aan de Hoogemorsch, even voorbij de paal van vijfhonderd roeden, het huis getekend met nummer 108 benevens een houtboschje". Drie generaties daarvoor, in 1782, zou het onroerend goed volgens de akte verworven zijn van ene Barend van Egmond.

Schilderijtje van de bollenschuur van Van Egmond aan de Hoge Morsweg, circa 1945, door A. Dirkzwager.

De bollenschuur, voor de afbraak in 2012.

Bollenschuur

In februari 1906 verkocht Anthonie Pieter het woonhuis met plantenkas en grond aan zijn zoons Willem en Teunis (ook Teun genoemd). Alle drie worden in de akte aangeduid als bloembollenkweker. In april 1906 ondertekenden de Gebroeders van Egmond, zoals ook het bedrijf nog lang zal heten, een verzoek van bouwkundige Jan van der Voet aan B & W van Oegstgeest om de nodige vergunningen te verlenen voor afbraak van twee oude schuren en het bouwen van een nieuwe bollenschuur. De prachtige blauwdruk van de schuur valt in het Oegstgeestse gemeentearchief te bewonderen. Resultaat was een witgepleisterd rechthoekig gebouw met een geknikte bovenverdieping, een zogeheten mansardedak. De wanden waren opgebouwd uit vakwerk, houtskeletbouw gevuld met drijfsteen. De schuur was niet alleen een van de zeer weinige overgebleven bollenschuren in Leiden en omgeving, dit type kwam volgens deskundigen zelfs in de bloembollenstreek niet of nauwelijks meer voor.

Tegenover de schuur en het oude boerenwoninkje, de tuinderswoning die na de Tweede Wereldoorlog bijna onherkenbaar gemoderniseerd zou worden, bouwt de ook als adviseur van de gemeente Oegstgeest optredende 'Morser' Van der Voet in 1908 en 1916 twee vrijwel identieke charmante directievillaatjes in eclectische stijl. Deze staan er nog in volle glorie en ze vormden met schuur en huisje een

'cultuur-historisch ensemble'. In 1918 neemt de jongste broer, Teunis, de kwekerij over. Met zijn zoon, wederom een Anthonie Pieter, voert hij tussen 1941 en 1947 de Vennootschap Onder Firma *The Old Nurseries*.

Politieke moed

De gereformeerde Teunis van Egmond, één van de oprichters van de Anti-Revolutionaire Kiesvereniging in Oegstgeest, neemt in 1919 voor de Anti-Revolutionaire Partij zitting in de Oegstgeester gemeenteraad. Tot zijn afscheid in 1945 was hij vrijwel ononderbroken wethouder en fungeerde hij ook als locoburgemeester. Zo hield hij op 26 april 1941 voor een duizendkoppige menigte namens burgemeester A.J. van Gerrevink en namens bestuur en burgerij van Oegstgeest een rede bij de onthulling van het monument bij de Haagse Schouw voor de in de meidagen van 1940 gevallen Nederlandse militairen: 'Het Vaderlandt ghetrouwe blijf ick tot in den doet'. Op 15 augustus 1942 peperde hij bij zijn installatie van de aan het dorp opgedrongen NSB-burgemeester O.L.J. Sikkens hem in dat Jezus Christus in Zijn dag hem rekenschap zou vragen van het volbrengen van de bestuurstaak. Het was een voor die tijd heel moedige uitspraak.
In 1949 werd hij tot ereburger van de gemeente Oegstgeest benoemd. Teunis overleed op 86-jarige leeftijd op 1 januari 1959. Hij had als bijnaam de Burgemeester van de Mors. Hij is bestuurslid, meestal voorzitter, van meer dan dertig regionale en plaatselijke verenigingen geweest, van de afdeling Oegstgeest van de Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur tot de Christelijk Nationale School aan de Mors. Vreemd dat er nog geen straatnaam naar hem is genoemd, noch in Oegstgeest, noch in Leiden. Maar wie weet van de Mors?

Afbraak en replica

Twee generaties later verkoopt weer een Teunis de kwekerij aan een projectontwikkelaar, André van der Laan. Het terrein 'De Kwekerij' wordt volledig weg-bestemd voor woningbouw, ten koste van schuur en boerenwoning. Bouwactiviteiten bleven gelukkig uit, zolang de scheepswerf Akerboom aan de overzij te veel decibellen produceerde. De schuur heeft het eeuwfeest gehaald en stond er vijf jaar geleden nog, in afwachting van afbraak ten gunste van woningbouw op het terrein dat in de volksmond en in de bestemmingsplannen 'De Kwekerij' heette. Op het resterend deel van het oude land van Van Egmond, dat de bijnaam 'knollenland' had, zou in strokenbouw en als twee-onder-een-kap in het kader van het project MorschHove een elftal eengezinswoningen gebouwd worden.
Helaas bleek de schuur zelf, na tientallen jaren verwaarlozing en leegstand, niet meer te redden. Wel zou de projectontwikkelaar in samenspraak met gemeente en STIEL bereid zijn tot verwerking van bouwkundige elementen van de bollenschuur in de woonhuizen. Het is iets anders, maar niet geheel ongunstig gelopen. Min of meer op de plaats van het oude familiewoninkje en aan de rooilijn van de Hoge Morsweg is na de sloop (oktober 2012) in grotere maatvoering dan het origineel in 2013 een forse replica gebouwd, compleet met mansardedak en vakwerk. De twee zogeheten bollenschuurwoningen (architect Van Swieten & Partners, Leiden) werden kort na de zomer betrokken. Het resultaat imponeert. Alles bij elkaar een eerbetoon aan de familie Van Egmond, in het bijzonder aan een ereburger van Oegstgeest. Zodoende werd Hoge Morsweg 111 een echte 'plaats van herinnering'.

De door Van der Voet in 1908 en 1916 aan de overkant van de schuur gebouwde directievillaatjes.

Als replica van de oorspronkelijke schuur gebouwde 'Bollenschuurwoningen'. Foto's bij dit artikel: Niek Bavelaar.

Bronnen

- Gerard J. Telkamp, 'Eeuwfeest laatste Leidse bollenschuur loopt gevaar. Schets van een familiebedrijf aan de Hoge Mors', in: *Stielz* jrg. 16 (2005) nr 4, december, blz. 5-10.
- Kadaster.
- *Oegstgeester Courant.*

[1] *Overigens bleek later dat in de Leidse Vogelwijk op Merelstraat 1A – eveneens oud-Oegstgeester grondgebied – ook nog een voormalige bollenschuur stond. Ook dit pand moest wijken voor woningbouw.*

Nogmaals: Oegstgeest tijdens de Eerste Wereldoorlog

Door Carla de Glopper-Zuijderland

In augustus was het 100 jaar geleden dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Nederland blijft in de periode 1914-1918 neutraal, maar de gevolgen van de oorlog zijn ook hier merkbaar. In het gemeentearchief van Oegstgeest bevinden zich uit die periode onder meer stukken over de distributie van voedingsmiddelen en brandstof en over de mobilisatie van het leger (zie ook meinummer 2014; over de opvang van Belgische vluchtelingen in die jaren verscheen een artikel in ons tijdschrift van november 2008).

Uit de jaarrekening van de gemeente over 1914 blijkt dat de financiële gevolgen van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog voor de gemeente aanzienlijk waren. Bijlagen van de rekening laten zien wat er zoal in die eerste maanden van de oorlog betaald moest worden.

De grootste kostenpost vormde de aankoop van tarwe, rijst, erwten en bruine bonen. Het gemeentebestuur moest hiervoor ruim fl. 3000,– betalen, terwijl stalhouder Juffermans uit de Leidse Buurt voor het vervoer van deze goederen ook nog een rekening van fl. 27,30 kon indienen.

Het huren van twee localen (op de hoek van de Warmonderweg en de De Kempenaerstraat) om daar gedurende twee maanden onderwijs te kunnen geven, was ook niet goedkoop. Aan caféhouder P.H. de Groen werd hiervoor een bedrag van fl. 125,– betaald.

Drogist M.C. van der Burg aan de Geversstraat diende diverse rekeningen in voor de leverantie van 50 kruiken *ontsmettingsmiddelen ten behoeve der gebouwen die voor inkwartiering waren ingenomen door militairen tijdens de mobilisatie*.

De Gebroeders Ramakers, stoelenfabrikanten te Leiden, kregen betaald wegens *leverantie van stoelen die gedurende de mobilisatie in het ongereede zijn geraakt*.

Timmerman A.F. de Rooij diende een nota in voor *werkzaamheden in verband met de mobillitatie, oorlogstoestand, vluchtelingen en voor de wacht aan het raadhuis gemaakt*. Reparaties van schooltafels en –banken, aan ramen en deuren in de school en herstel van tafels en banken in het raadhuis bleken hard nodig te zijn.

Huisschilder J.L. Schrijvers had ook veel werk aan het weer in orde brengen van de school in de Leidse Buurt: *Het school van binne, kaste, plees, blafons en gang 2 en dri keer gewit, ook reperasi stukadoor werk verrigt, ...*

Huisschilder Joh. Schoneveld knapte het raadhuis weer op: *een kleed opgenomen, geklopt en gelegd; witten van de vestebule, de gang en de veldwachterskamer, bijbehangen van de wachtkamer met een nieuwe lambrizeering en bijschilderen van de onderdorpels, plinten en deuren van de raadzaal, wacht- en veldwachterskamer, enz.*

Vrouw Koot en vrouw De Koning waren in totaal acht dagen kwijt aan de schoonmaak van het gemeentehuis, waarbij *3 pond zeep, 5 pond soda en 2 pond brusselsaarde* werden gebruikt. Ook *het wasschen van raamgordijnen en beddegoederen* werd in rekening gebracht.

Opvallend hoog was de rekening van de Leidsche Duinwater Maatschappij: de *leverantie van duinwater ten dienste der militie tijdens de mobilisatie* bleek fl. 203,– te hebben gekost.

Briefkaart met groepsfoto van gemobiliseerde militairen voor de zadelmakerij van Rübenkamp, gevestigd in de zogenaamde remise in de Deutzstraat, 1914.

Tekst op achterkant briefkaart:
Oegstgeest, 5 October '14
De toestand schijnt weer eenigzins critieker te worden.
Er wordt tenminste van verl.
Zondag geen verlof meer verleend.
De scherpe patr. en noodrations zijn weer uitgedeeld.
Met hartelijke gr.
uw zoon
Tom

De kasteelportretten van Abraham Rademaker (1676/77-1735)

In het novembernummer van 2010 hebben we de verbeelding van kasteel Endegeest laten zien, door 19e-eeuwse kunstenaars. Hun aanpak weerspiegelde de toen heersende kunstopvattingen die samengevat worden onder de term Romantiek, dat wil zeggen, men streefde ernaar de eigen gevoelens en ervaringen in het werk te laten doordringen waardoor het een subjectieve nadruk kreeg. Maar hoe was dat in de 18e eeuw? Dat willen we laten zien aan de hand van het werk van Abraham Rademaker.

Door Willy Tordoir en Joke Nieuwenhuis

Opdrachtgever Christoffel Beudeker (1675-1756)

Dat Rademaker in Lisse geboren werd, was geen stimulans voor hem om uit persoonlijke belangstelling aandacht te besteden aan de kastelen en stads- en dorpsgezichten in zijn directe omgeving, zoals Oegstgeest en Warmond. Dat hij ze toch getekend heeft is niet te danken aan zijn initiatief maar aan de oudheidkundige belangstelling en verzamelwoede van zijn opdrachtgever Christoffel Beudeker.
Aan het begin van de 17e eeuw was een ware rage op gang gekomen om topografische series te bezitten waar ook altijd kastelen toe behoorden. Het ging niet meer om prachtig vormgegeven kaarten en plattegronden (Blaeu-atlas) van de hele wereld, zoals in de 17e eeuw, maar de aandacht richtte zich op prenten en tekeningen van oude gebouwen en ruïnes. Het documentaire aspect van de oude geschiedenis van het eigen land en de eigen stad kreeg de voorkeur. Oudheidkundigen verzamelden historische gegevens en afbeeldingen, of maakten zelf beschrijvingen van provincies, steden, dorpen en kastelen. Om aan het benodigde beeldmateriaal te komen werden vele wegen bewandeld. Uit overgeleverde brieven blijkt dat men het van elkaar leende of aan elkaar doorspeelde. Ook tekende men zelf, maar de meeste verzamelaars waren amateurs en dus huurden ze vaak professionele tekenaars in om de kwaliteit en eenheid van de serie te waarborgen. Soms werden die eropuit gestuurd om ter plaatse te tekenen maar in de meeste gevallen werd er naar bestaande (eigentijdse of oudere) afbeeldingen gekopieerd.

Natuurlijk was het aanleggen van dergelijke collecties een voorrecht van de welgestelden en Christoffel Beudeker was zo iemand. Als eigenaar van een suikerbakkerij op de Prinsengracht in Amsterdam had hij goede zaken gedaan, zo goed zelfs dat hij de buitenplaats Soelen aan de Haarlemmer Trekvaart had kunnen kopen. Maar de dood van zijn achtjarige zoon, die daar door verdrinking om het leven kwam, deed hem besluiten het rond 1713 weer van de hand te doen en hij ging terug naar de stad. Een erfenis stelde hem in staat om zich uit de zaken terug te trekken en zich toe te leggen op zijn liefhebberijen. Naast het aanleggen van onder meer verzamelingen van penningen, schelpen en insecten en het samenstellen van een 27-delige atlas van de Nederlandse provinciën, had hij zijn zinnen gezet op een zo compleet mogelijk overzicht van tekeningen van kastelen en buitenplaatsen in heel Nederland. En de opdracht voor die tekeningen gaf hij aan Abraham Rademaker.

Kunstenaar Abraham Rademaker

De tekenaar, schilder, prenthandelaar en prentmaker Rademaker heeft het grootste deel van zijn werkzame leven in Amsterdam gewoond, in ieder geval vanaf 1706 toen hij daar getrouwd is met de dochter van een goudsmid, Maria Rosekrans. Het vak heeft hij zich zonder opleiding eigen gemaakt door van jongs af aan veel te tekenen en te oefenen.
Topografie komt als onderwerp in zijn omvangrijke oeuvre verreweg het meeste voor, evenals 'portretten' van afzonderlijke gebouwen. Men spreekt van een portret als een gebouw het hoofdmotief van de voorstelling vormt; vandaar ook: *kasteelportretten.* Een genre dat reeds aan het begin van de 15e eeuw vorm krijgt in de kalenderafbeeldingen van de *Très Riches Heures,* een getijdenboek, getekend door de Nijmeegse gebroeders Van Limburg voor de Duc de Berry (1340-1416). Strikt genomen nog als achtergrond, maar *Château de Saumur* is toch al dominant weergegeven (afb. 1).
In de loop van de 16e eeuw verdwijnt langzamerhand de combinatie met een landschap en vanaf het midden van de 17e eeuw doet het kasteelportret zijn intrede.
Rademaker was niet de eerste en ook niet de laatste kunstenaar die in dit genre een grote reeks gemaakt heeft. Roelant Roghman (1627-1692) ging hem voor en kort na hem waren dat bijvoorbeeld Cornelis Pronk (1691-1759) en Abraham de Haen (1707-1748).

Toen Rademaker rond 1718 de opdracht voor de grote kastelenserie kreeg kon hij voor een deel teruggrijpen op zijn eigen voortekeningen voor prentjes die uiteindelijk zou-

den worden uitgegeven in twee delen onder de titel *Kabinet van Nederlandsche outheden en gezichten.* Dat was een welkome tijdbesparing, gezien de omvang van de opdracht, waarvan wij nu weten dat die ten minste 429 verschillende kastelen zou omvatten. Het merendeel heeft Rademaker echter gekopieerd naar prenten – met eigentijdse voorbeelden – van anderen en het ligt voor de hand dat hij als prenthandelaar op eenvoudige wijze aan het gewenste beeldmateriaal heeft kunnen komen.
Gebleken is dat Rademaker niet klakkeloos nagetekend heeft. Hij nam alleen dat deel over dat essentieel was voor de weergave van het gebouw, hetgeen hij zeer nauwgezet deed en hij week daar slechts van af als hij wist dat de situatie in werkelijkheid anders was.
Hoogstwaarschijnlijk is de serie niet voltooid, want de provincies Friesland en Drenthe ontbreken geheel en Rademaker is in 1730 naar Haarlem verhuisd.

De Oegstgeester kasteelportretten

Abspoel (in 1863 afgebroken), *Endegeest en Oud-Poelgeest (*ook wel *Alkemade* of *Arensteyn)* (afb. 2 t/m 4) zijn, net als het overgrote deel van de serie, volgens een vast patroon weergegeven. Altijd twee voorstellingen van één en hetzelfde kasteel op één blad, hetzij van verschillende zijden gezien, hetzij uit verschillende perioden (zie *Oud-Poelgeest*). Rademaker begon met de contouren van het gebouw heel dun

Afb.1 *September, Très Riches Heures.*

Afb.2 *Abspoel.*

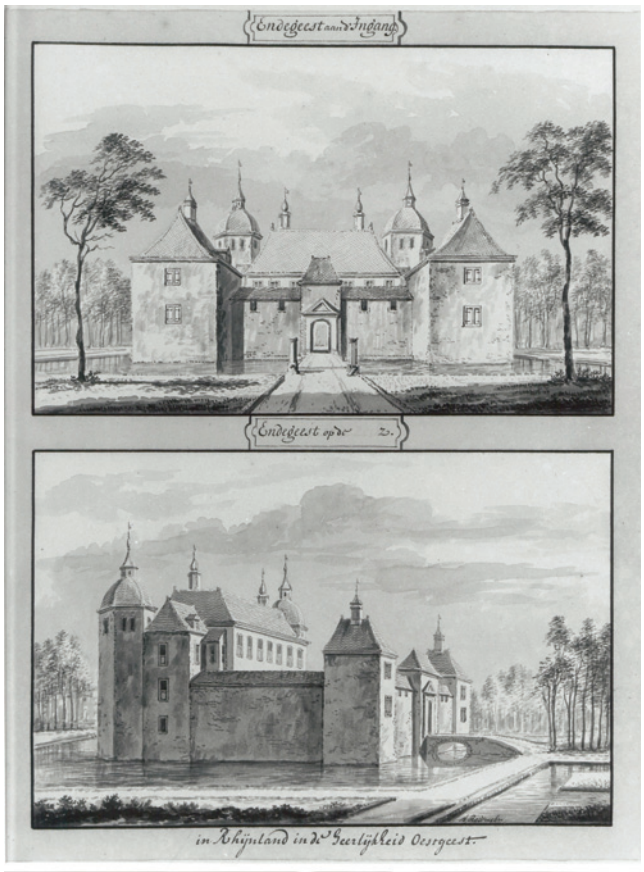

Afb.3 *Endegeest.*

Afb.4 *Oud-Poelgeest.*

te trekken en in enkele grote lijnen werd dan de rest van de compositie aangegeven. Daarna waste hij met penseel in sterk verdunde inkt de grotere vlakken en tot slot tekende hij de bomen en de voorgrond.
Alle voorstellingen kregen aan de bovenkant een *cartouche* met daarin de door Christoffel Beudeker zelf gekalligrafeerde naam van het kasteel, hetgeen duidt op diens nauwe betrokkenheid bij het maken van de reeks.
Wat opvalt is de volstrekte afwezigheid van menselijke figuren, terwijl de voorbeelden daar vaak wel mee gestoffeerd waren. Dat dit niet lag aan Rademakers gebrek aan vakmanschap zal straks blijken. Waarschijnlijk wilde Beudeker het niet: de prijs zou daardoor hoger geworden zijn en bovendien is nu alle aandacht voor de architectuur. Maar de uitstraling is daardoor wel minder levendig. Een artistiek verschil met de 19e eeuw – heel algemeen gezegd – is het gebruik van schaduw. Bij Rademaker is die niet expressief maar puur functioneel, namelijk uitsluitend om onderdelen van het gebouw in een logische verhouding tot elkaar te brengen.

Nog tijdens zijn leven heeft Beudeker de kastelenreeks moeten verkopen omdat hij geld nodig had vanwege een faillissement van zijn schoonzoon. Aan het eind van de 18e eeuw heeft een liefhebber/verzamelaar zich tot taak gesteld de bladen zoveel mogelijk te herenigen en ze ondergebracht in vier geografisch ingedeelde albums, die op dit moment nog altijd in particulier bezit zijn. 'Onze' kastelen hebben een plaats gekregen in het eerste album (Gelderland en Rijnland) en deskundigen hebben vastgesteld dat de tekeningen in die ruim 200 jaar niets aan kwaliteit hebben ingeboet omdat licht- en vochtinwerking geen kans gekregen hebben.

Een noodlottig einde

Zoals hierboven werd vermeld, was Rademaker ook prentmaker en in een uitgave van 1732 onder de titel *Rhynlands fraaiste gezichten* staan 100 prenten van zijn hand, waaronder ook weer afbeeldingen van de Oegstgeester kastelen én één van het Groene Kerkje (afb. 5 t/m 8). Wellicht omdat Rademaker geen rekening hoefde te houden met de wensen van een opdrachtgever, zien we dat mens en dier nu rijk vertegenwoordigd zijn, hetgeen ook geldt voor de overige 99 opgenomen afbeeldingen. Bovendien zijn, blijkens het titelblad, alle prenten door hem 'naar 't leeven (zijn) getekend en in 't ligt gebragt', dat wil zeggen dat ze alle zijn gemaakt naar eigen inventie; naar schetsen die hij ter plaatse op papier gezet heeft. Twee grote verschillen dus

Afb.5 *'t Huys te Endegeest.*

Afb.6 *Kerk te Oegstgeest (Groene Kerkje).*

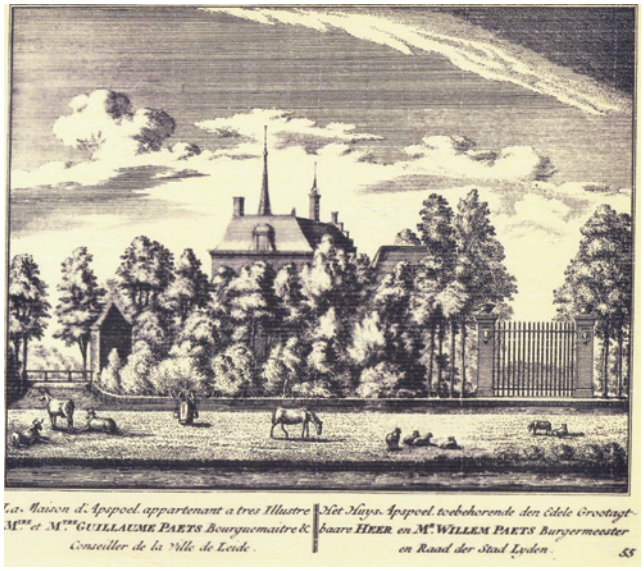

Afb.7 *Het Huys Apspoel.*

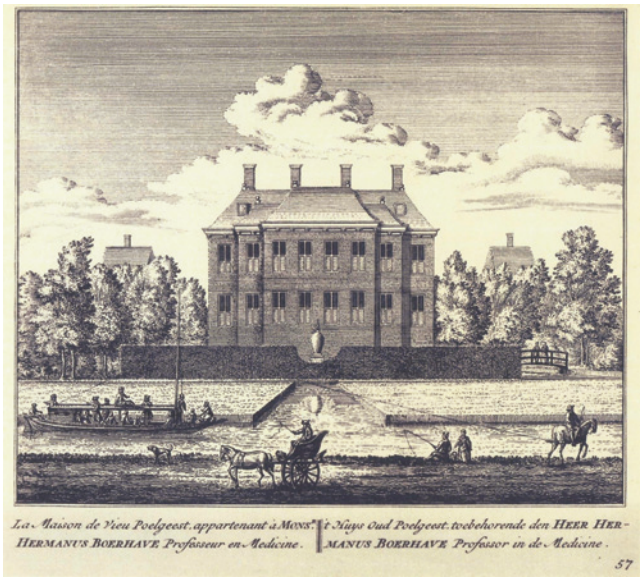

Afb.8 *Oud-Poelgeest.*

met de hiervóór besproken tekeningen.
Dat buiten werken is hem overigens noodlottig geworden, zo blijkt uit een overgeleverde bron van vijftien jaar na zijn dood. Hij zou in de vroege ochtend van 24 juni 1734 in het veld hebben zitten tekenen, toen hij door enkele boeren werd opgemerkt. Zij verkeerden in de waan dat hij daar iets uitvoerde wat te maken had met het gerucht dat alle 'geuzen' (protestanten) door de katholieken zouden worden vermoord en vielen hem aan met knuppels en vlegels. Hoewel Rademaker wist te ontsnappen is hij niet meer hersteld van de toegebrachte verwondingen en overleed hij een half jaar later, op 5 januari 1735.

Bronnen

- Willem Beelaerts van Blokland, Charles Dumas, *De Kasteeltekeningen van Abraham Rademaker,* Zwolle 2005.
- C.J. Kaldenbach, 'Abraham Rademaker (1676/77-1735); nieuwe biografische gegevens en een verkenning van zijn getekende werk', *Leids Kunsthistorisch Jaarboek 4* (1985), p. 165-178.
- Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD), Den Haag.

Website Rijnlandse geschiedenis

Leiden – De vele vrijwilligersorganisaties in regio Rijnland op het gebied van lokale geschiedenis krijgen een gezamenlijk digitaal podium. Op 8 oktober jl. is de website rijnlandsegeschiedenis.nl de lucht in gegaan tijdens het historische evenement Famillement in de Hooglandse Kerk in Leiden.

Overal in de Rijnlandse regio zijn verenigingen, stichtingen en werkgroepen actief, elk met een specifiek stukje lokale geschiedenis of plaatselijk erfgoed. Over al die losse stukjes is ook veel gezamenlijks te vertellen. Bovendien, wat lokaal gebeurt op het gebied van geschiedenis en erfgoed, is vaak ook interessant voor streekgenoten. De website **rijnlandgeschiedenis.nl** houdt iedereen op de hoogte van wat er op dit gebied in Rijnland gebeurt en brengt losse historische puzzelstukjes bij elkaar. De historische organisaties vullen de website met een agenda, nieuws en artikelen. Voor elke vereniging of instelling is er een eigen pagina beschikbaar. De site maakt het ook mogelijk om ervaringen uit te wisselen.

Van de ruim dertig historische organisaties in de regio is Vereniging Oud Oegstgeest een van de eerste organisaties geweest die volmondig 'ja' zei op dit initiatief en nu een eigen pagina heeft op de website.

Nieuwe boeken

Op 29 oktober jl. heeft de presentatie plaatsgevonden van het boek over de geschiedenis van kasteel Oud-Poelgeest, geschreven door Freek Lugt. Het hoofdstuk over het park is van de hand van Margreet Wesseling.
Margreet Wesseling is ook de auteur van het boek: 'Bos van Wijckerslooth te Oegstgeest, biografie van een bos', dat op 24 oktober jl. werd gepresenteerd.
De Vereniging en de redactie van Over Oegstgeest willen aandacht besteden aan deze bijzondere gebeurtenissen. Beide boeken, over markante plekken in onze gemeente, zullen door gezaghebbende deskundigen worden gerecenseerd. Omdat het volgende nummer van dit tijdschrift pas in mei 2015 zal verschijnen, zullen beide besprekingen op de website van de vereniging worden gepubliceerd (www.oudoegstgeest.nl). Naar het zich laat aanzien zal dat begin 2015 het geval zijn. U zult daarvan tijdig op de hoogte worden gesteld.

De Vereniging Oud Oegstgeest is de Stichting Cultuurfonds Oegstgeest (www.cultuurfondsoegstgeest.nl) en de Gilles Hondius Foundation erkentelijk voor hun financiële bijdrage aan de publicatie van het boek over het kasteel Oud-Poelgeest van de hand van Freek Lugt.

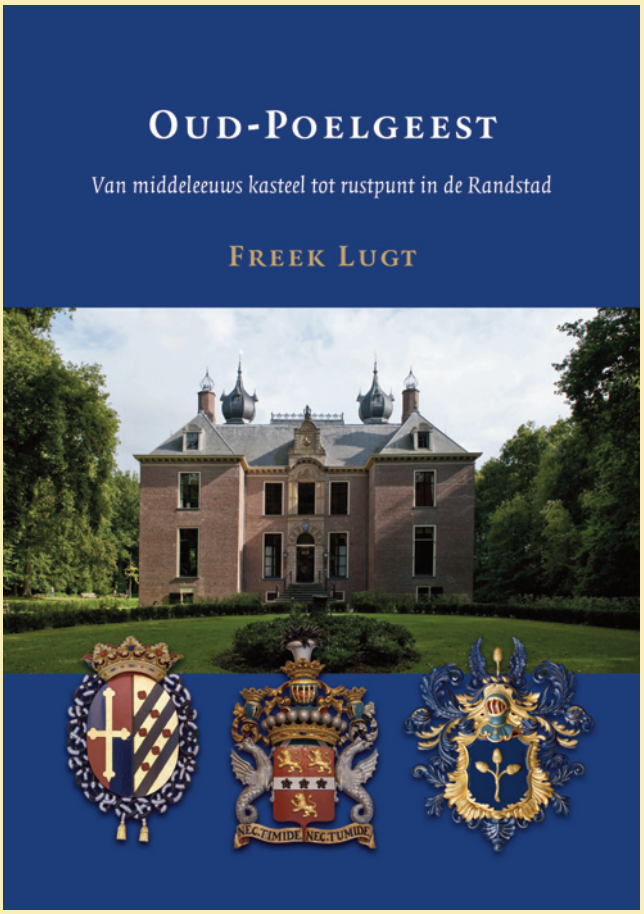

OUD-POELGEEST.
VAN MIDDELEEUWS KASTEEL TOT RUSTPUNT IN DE RANDSTAD
Door Freek Lugt.
ISBN 978-90-812006-3-9, 208 ill., € 18,50 in de boekhandel.
Voor leden van de vereniging is het boek via de interne verkooplijn voor € 15,– verkrijgbaar. Een uitgave van de Vereniging Oud Oegstgeest.

BOS VAN WIJCKERSLOOTH TE OEGSTGEEST.
BIOGRAFIE VAN EEN BOS
Door Margreet Wesseling.
ISBN 978-90-5997-172-1, 152 ill., € 14,50 in de boekhandel.
Een uitgave van Primavera Pers, Sint Jacobsgracht 22a, 2311 PW Leiden.

De achterpagina van dit tijdschrift wordt gebruikt om een bijzonder moment van het afgelopen halfjaar in beeld te brengen. Dat kan van alles zijn: een door de Vereniging Oud Oegstgeest ontvangen schenking, zoals een foto, een schilderij of een briefwisseling; een opmerkelijke verbouwing van een huis; een 100-jarige Oegstgeestenaar; een verenigingsjubileum. Alles kan *In Beeld* gebracht worden zolang het maar iets met de historie van ons dorp te maken heeft.

Een historische Mercedes uit Oegstgeest

In de jaren dertig studeerde Tan Tjoan Keng, een telg uit een zeer welgestelde Javaans-Chinese familie, Indisch Recht in Leiden. Zijn achtergrond stelde hem in staat om in 1934 bij de Mercedes-fabriek een Mercedes-Benz van de allerduurste soort op maat en naar eigen smaak te laten bouwen. Hij bestelde die auto bij Garage Rooyakkers aan de Leidse Straatweg 1 in Oegstgeest. Hij had er ambitieuze plannen mee. Met de auto maakte hij een reis die via Oost-Europa, Turkije, Palestina en Noord-Afrika liep. Uiteindelijk komen Tan en de auto terug in Nederland, waarna Tan zich met de auto in 1938 naar Indonesië laat verschepen. Na de oorlog komt Tan weer met de auto (per schip) terug naar Nederland.
In 1949 besluit hij de auto te verkopen. De auto wordt via Rooyakkers aangeboden in het blad *De Auto* van de Koninklijke Nederlandse Automobielclub (KNAC). De vraagprijs is 16.000 gulden. In 1951 verschijnt wederom een advertentie in *De Auto*.

De advertentie uit 1951 is het laatste spoor van de auto. De auto wordt aangeboden 'wegens vertrek naar het buitenland'. Vanaf dat moment is niet meer bekend waar de auto is gebleven. Tan verblijft sinds 1949 weer in Indonesië. Het zou kunnen dat de auto toch niet is verkocht en mee is gegaan naar Indonesië. Binnen de familie Tan is daarvan ook niets meer bekend.
Een groep onderzoekers wil de historische feiten vastleggen van een van de meest bijzondere auto's die ooit in Nederland heeft rondgereden. Zie ook www.NCAD.nl onder 'nieuws'.

Oproep

Weet u wat er na 1951 met de auto is gebeurd? De onderzoekers Van Oldeneel en Bolsenbroek zouden dan graag met u in contact komen!
E-mail naar h.van.oldeneel@hetnet.nl of fb@bbpartners.nl

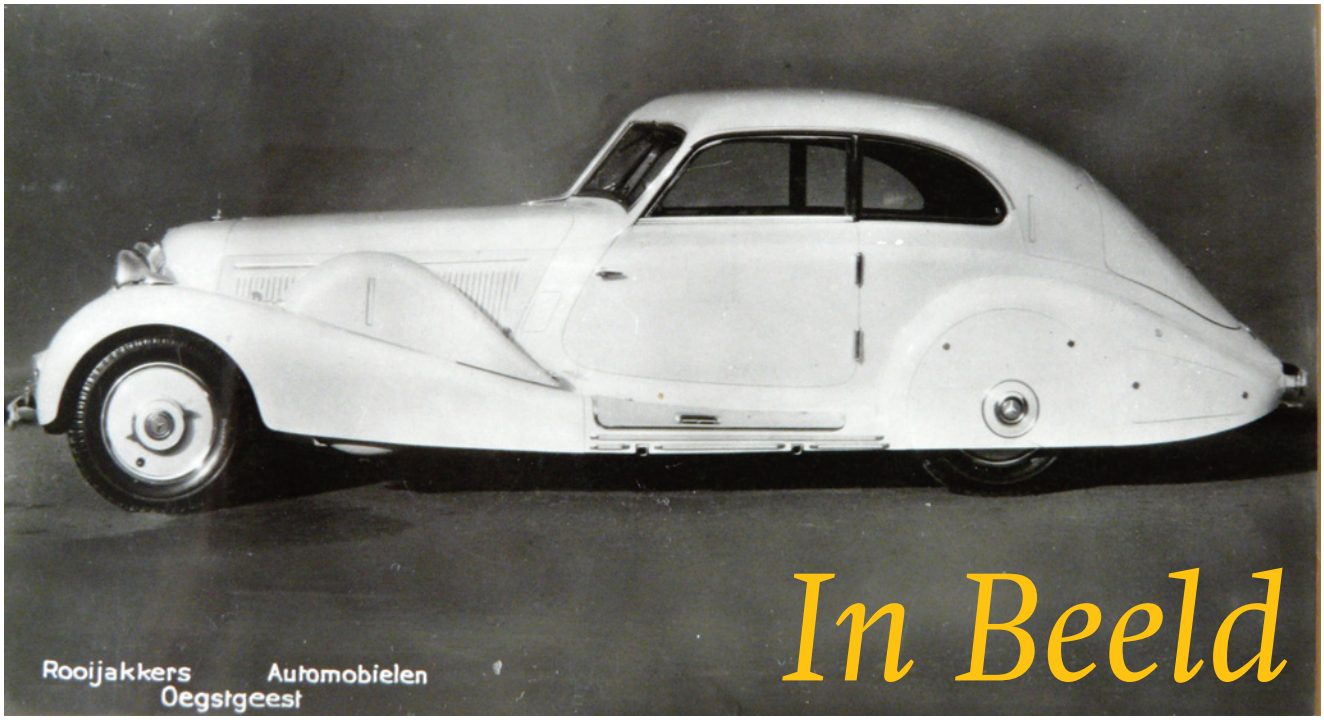

De speciaal voor Tan Tjoan Keng in 1934 ontworpen en op bestelling aan garage Rooyakkers te Oegstgeest geleverde Mercedes-Benz.

Heeft u ook iets dat u *In Beeld* wilt brengen? Of heeft u spullen, documenten of andere zaken die iets vertellen over het Oegstgeest van vroeger? Neem dan contact op met de redactie: Prinses Beatrixlaan 43, 2341 TW Oegstgeest, of stuur een e-mail naar redactie@oudoegstgeest.nl